

FÆLLES OM LOKALSAMFUNDET

Inspiration til at kickstarte strategisk
lokalsamfundsudvikling i udsatte
boligområder

FÆLLES OM LOKALSAMFUNDET

Inspiration til at kickstarte strategisk lokalsamfundsudvikling i udsatte boligområder

Karen Broberg

Natasja Lund

Lasse Kjeldsen

ISBN-978-87-92798-70-1

OKTOBER 2020

© 2020 Center for Boligsocial Udvikling

Center for Boligsocial Udvikling

Sadelmagerporten 4

2650 Hvidovre

Tlf. 28 35 58 85

E-mail: info@cfbu.dk

www.cfbu.dk

Fotos: S. 27 + 35: BoligSocialt Hus i Vollsmose. S. 42, 43 + 44: CFBU. Resterende: Kristian Brasen

Layout: Philip Zacho Kuipers

Udgivelsen kan frit hentes på www.cfbu.dk

CFBUs udgivelser kan frit citeres med tydelig kildegengivelse

Center for Boligsocial Udvikling er en selvejende institution under Transport-, Bygnings- og Boligministeriet. Centrets overordnede formål er at undersøge effekten af sociale indsatser i udsatte boligområder, at indsamle erfaringer fra nationale og internationale boligsociale indsatser og at yde kvalificeret rådgivning og processtøtte til centrale aktører indenfor det boligsociale område.

INDHOLD

INTRODUKTION	4
HOVEDPUNKTER	8
ERFARINGSINDSAMLING MED PROCESSTØTTE OG RÅDGIVNING	10
LOKALE FÆLLESSKABER OG BYUDVIKLING	12
TRE BOLIGOMRÅDER MED FOKUS PÅ LOKALSAMFUNDSUDVIKLING	24
TEMA 1: DRIVKRAFT	30
TEMA 2: MOBILISERING	40
TEMA 3: FOKUS	50
LITTERATUR	58

INTRODUKTION

Denne rapport har til formål at adressere et aktuelt og stigende behov for at arbejde strategisk med udvikling af lokalsamfundet i udsatte boligområder. I takt med at kommuner og boligorganisationer arbejder for at skabe mere blandede byer, vokser behovet for at indtænke lokalsamfundet i strategiske indsatser og styrke lokale fællesskaber, hvor mennesker kan mødes på tværs af sociale skel og matrikelgrænser. Samtidig kalder den brede vifte af aktører, der laver indsatser rettet mod lokalsamfundet i udsatte boligområder, på udvikling af en fælles og lokalt forankret retning for arbejdet. Med udgivelsen ønsker vi at inspirere til, hvordan beboere, boligsociale helhedsplaner (herefter kaldet 'helhedsplan'), kommuner og boligorganisationer kan samarbejde om at opbygge og udvikle stærke og aktive lokale fællesskaber i udsatte boligområder.

HVORFOR INTERESSERE SIG FOR LOKALSAMFUNDSUDVIKLING?

Vi er alle i større eller mindre grad en del af forskellige lokalsamfund; som borgere, frivillige, erhvervsdrivende eller professionelle, der bor, arbejder og færdes i et lokalområde. Lokalsamfundet tegnes af ildsjælene, der er aktive i foreningerne, arrangerer vejfest og sidder i bestyrelsen for boligafdelingen. Men også af alle andre, der har deres daglige liv og indgår i sociale relationer i deres lokalområde. Alle er vi med til at påvirke, om det sted, vi bor, er et godt sted at være – dels ved at kende hinanden og indgå i fællesskaber og dels ved at bidrage til at skabe liv, aktivitet og udfoldelsesmuligheder for os selv og hinanden i lokalmiljøet.

Det gælder i bydelen, parcelhuskvarteret såvel som i de socialt udsatte almene boligområder. Men i mange udsatte boligområder har der gennem årene rejst sig en skov af projekter støttet af fonde og politikere med det formål at give civilsamfundet

et skub i den rigtige retning: gadeidrætsprojekter, fritidsjobprojekter, naboskabsprojekter og meget mere (Ibsen & Fehsenfeld 2017). Og selvom mange initiativer hver for sig yder et positivt bidrag til at skabe stærke og aktive fællesskaber, mangler der ofte en fælles retning og en samlet forståelse af, hvad det er for et lokalsamfund, man ønsker at skabe (Kjeldsen et al. 2018; Kjeldsen et al. 2019).

FÆLLES MÅL SIKRER SYNERGI MELLEM INDSATSER

Uden en fælles forståelse af, hvad man vil opnå, kan lokalsamfundsarbejdet let få præg af, at kommune, boligorganisationer, helhedsplaner, NGO'er og andre aktører i lokalsamfundet sætter initiativer i gang, der peger i mange forskellige retninger. Risikoen er, at der igangsættes kortsigtede og ukoordinerede projekter i lokalsamfundet, der vil en masse forskellige ting, som ikke hænger sammen på tværs (Kjeldsen et al. 2018; Ibsen & Fehsenfeld 2016).

Skal man lykkes med at udvikle et velfungerende og bæredygtigt lokalsamfund, er der brug for et langsigtet perspektiv på og prioritering af målsætningerne for lokalsamfundet – en prioritering, der bygger på konkrete oplevelser og ønsker blandt borgere, organisationer, myndigheder og andre relevante lokale aktører. Og som bliver forankret i holdbare organiseringer og indsatser for området. Det er nødvendigt for at få lokalsamfundets mange ildsjæle og projekter til at spille konstruktivt sammen og for at sikre synergi mellem forskellige lokale initiativer.

Ikke mindst arbejdet med at involvere lokalsamfundets borgere i en udviklingsproces kræver en stor indsats med at understøtte, lede og samarbejde på tværs. Her kan en fælles koordinering på tværs af indsatser være med til at sikre, at de nødvendige

økonomiske, faglige og tidsmæssige ressourcer afsættes, så man opnår de ønskede resultater med lokalsamfundsudviklingen (Foldgast et al. 2019).

DEN BLANDEDE BY SKABER NYT FOKUS PÅ LOKALSAMFUNDET

I de senere år er der i stigende grad kommet et fokus på at omdanne udsatte boligområder til mere socialt blandede bydele samt at integrere områderne bedre i den omkringliggende by. Lanceringen af indsatsen "Ét Danmark uden parallelsamfund – Ingen ghettoer i 2030" (herefter kaldet 'parallelsamfunds aftalen') har medført et markant fokus på nedrivning, frasalg af almene familieboliger, en grundlæggende ændring af beboersammensætningen foruden bedre kobling til omkringliggende byområder. Det gælder særligt i de 15 boligområder, der i første omgang er underlagt aftalens krav om at nedbringe andelen af almene familieboliger (Bach 2019; Regeringen 2018a; 2018b; 2018c). De boligområder, der har ligget på regeringens liste over ghettoområder de seneste fire år, pålægges at udarbejde en udviklingsplan, som viser en konkret vej til at nedbringe andelen af almene familieboliger i området til højst 40% (Regeringen 2018c).

Dette stigende fokus på den blandede by og de bystrategiske indsatser, det afstedkommer, forstærker kun behovet for velfungerende lokale og sociale fællesskaber. Når mennesker fra forskellige sociale lag skal leve tæt sammen, er der behov for et stærkt lokalsamfund, hvor mennesker kan mødes og danne konstruktive sociale relationer (Chaskin & Joseph 2010; Chaskin et al. 2012; Sandercock 2000; Sandercock & Attili 2009). I takt med at flere kommuner og boligorganisationer i stigende grad arbejder på at skabe blandede byer, er det relevant at undersøge, hvordan man kan indtænke lokalsamfundet i den strategiske udvikling af byområder med udsatte boligområder.

RAPPORTENS DELEMENTER

Denne rapport bygger på erfaringer med at igangsætte en mere strategisk lokalsamfundsudvikling i tre udsatte boligområder. Udgivelsen sætter fokus på det potentiale, der ligger i at involvere og samskabe med lokale fællesskaber, professionelle aktører, ildsjæle og frivillige om udviklingen af lokalsamfundet i udsatte boligområder. Med inspiration fra danske og internationale eksempler og indsigter fra forskere og praktikere udfolder rapporten det værdifulde i at opbygge stærke og aktive lokale fællesskaber gennem et strategisk fokus på lokalsamfundsudvikling.

Herudover ser vi i rapporten nærmere på, hvordan den boligsociale indsats i udsatte boligområder i praksis kan bidrage til strategisk lokalsamfundsudvikling ved at støtte op om de initiativer og idéer, der spirer nedefra, og agere platform for strategiske samarbejder om udvikling af lokalområdet.

I kapitlet "Lokale fællesskaber og byudvikling" formidler vi indsigter fra forskning om lokalsamfundsudvikling og strategisk udvikling af mangfoldige bydele og udsatte boligområder. Herefter præsenterer vi gennem temaerne "Drivkraft", "Mobilisering" og "Fokus" de tre boligområders konkrete erfaringer med at engagere og mobilisere beboere og andre lokale aktører i en fælles strategisk lokalsamfundsudvikling.

Vi håber, at rapporten vil inspirere og motivere flere kommuner, boligorganisationer og helhedsplaner inden for det boligsociale felt til at prioritere og kickstarte et strategisk arbejde med lokalsamfundet i udviklingen hen imod attraktive, velfungerende og blandede boligområder. Parterne kan med fordel tage rapporten frem, når de står over for større omdannelser i boligområdet, skal udvikle indhold til en ny helhedsplan eller blot ser et potentiale i at styrke lokalsamfundets deltagelse i områdets udvikling.

HVAD MENER VI MED STRATEGISK LOKALSAMFUNDSUDVIKLING?

Lokalsamfund: Lokalsamfund forstår vi i denne rapport som en social struktur bestående af borgere, foreninger, erhvervsliv, offentlige institutioner og andre organisationer, der knytter sig til et mere eller mindre geografisk afgrænset nabolag. Et lokalsamfund anskuer vi ikke som ét fællesskab, men mange fællesskaber og individer, der har en vis grad af gensidig afhængighed, idet de deles om lokale goder såsom byrum, infrastruktur, boligstruktur, offentlige institutioner, forretninger og faciliteter (DeRienzo 2012).

Lokalsamfundsudvikling: Lokalsamfundsudvikling forstår vi som indsatser, der har til formål at bidrage til et velfungerende lokalsamfund – med et aktivt medborgerskab, social sammenhængskraft og godt naboskab – som gør borgere i stand til at agere i fællesskab ud fra fælles interesser (Aner et al. 2016; Frandsen 2018).

Strategisk lokalsamfundsudvikling: Strategisk lokalsamfundsudvikling forstår vi således, at der bag lokalsamfundsudviklende initiativer foregår en prioritering af målsætninger samt en langsigtet og helhedsorienteret planlægning af, hvordan målene opnås. Dette strategiske arbejde ser vi som en dynamisk proces, hvor forskellige lokale aktører (såsom borgere, foreninger, erhvervsliv, offentlige institutioner, NGO'er mv.) indgår i en dialog om, hvad der er vigtigt at prioritere i lokalsamfundet. Vi forstår altså det strategiske som noget, der sker i en relation mellem lokalsamfundets aktører, og som er præget af, at mange forskellige perspektiver mødes og når frem til fælles målsætninger (jf. Healey 2002; 2004).

Med deltagelse fra beboerne: I rapporten og blandt aktørerne i de tre udsatte boligområder er strategisk lokalsamfundsudvikling og den medfølgende prioritering af målsætninger og langsigtede planlægning ikke forbeholdt fagprofessionelle og eksperter, men inkluderer i høj grad også beboernes deltagelse. Deltagelse forudsætter i vores forståelse, at beboere bliver tilbudt muligheder for at engagere sig og reelt bliver medskabere af de lokale forandringer (jf. Duus et al. 2014; Nielsen & Nielsen 2007).

HOVEDPUNKTER

Rapporten giver ikke entydige svar på, hvordan strategisk lokalsamfundsudvikling skal foregå – for det afhænger i høj grad af, hvem de lokale aktører er, og hvad der definerer den lokale kontekst. I stedet præsenterer den følgende hovedpunkter og bud på tilgange til at kickstarte strategisk lokalsamfundsudvikling:

LOKALE FÆLLESSKABER DELER STED, MEN ER KENDETEGNET VED FORSKELLIGHED

Lokalsamfund og lokale fællesskaber er ikke kendetegnet ved en samlet homogen gruppe med fælles interesser, men af forskellige grupper og individer med til tider konfliktende ønsker og behov. Dette gør sig i særlig grad gældende i blandede byområder med stor diversitet. Derfor involverer strategisk lokalsamfundsudvikling i denne rapport et løbende arbejde med at håndtere forskellighed, identificere fælles målsætninger og samle beboere, myndigheder, NGO'er, foreninger mv. til dialog.

BEBOERNES ENGAGEMENT SIKRER BÆREDYGTIGHED I LOKALSAMFUNDSUDVIKLING

Beboeres inddragelse i strategisk lokalsamfundsudvikling skaber opmærksomhed på de kvaliteter, styrkepositioner og ressourcer området gemmer på, og som kan danne grundlag for områdets videre udvikling. Samtidig kan beboernes deltagelse og viden være med til at synliggøre, hvilke eksisterende initiativer i lokalsamfundet der enten understøtter eller ligefrem modarbejder det lokale engagement og beboernes egne ønsker for lokalområdet. Aktørerne i de tre boligområder lægger vægt på, at hvis strategisk lokalsamfundsudvikling skal skabe en realistisk, positiv udvikling og blive bæredygtig, så tager den

afsæt i beboernes perspektiv, engagement og fælles refleksion.

SÆT PERSPEKTIVER I SPIL OG IDENTIFICÉR LOKALE DRIVKRÆFTER

Strategisk lokalsamfundsudvikling handler i denne rapport om – gennem inddragende metoder og dynamiske processer – at skabe rum for dialog mellem områdets lokale aktører og herigennem nuancere og udfordre forståelsen af et lokalområdes problemstillinger og muligheder. Det giver et kvalificeret afsæt til at udvælge og prioritere, hvilke indsatser der skal udvikles og støttes op om. Aktørerne i de tre boligområder ønsker at invitere så mange som muligt til deltagelse i udvikling af deres lokalområde for herigennem at afsøge, hvor meget beboerne selv kan løfte, hvis de bliver tilbudt en platform og nogle rammer til at øve sig og prøve ting af. Heri ligger også en erkendelse af, at man ikke nødvendigvis i sidste ende får engageret et "helt" lokalsamfund eller formår at repræsentere alle lokale grupperinger, men nærmere igennem processen kan identificere lokale drivkræfter og skabe muligheden for at støtte op om og samarbejde med disse.

STRATEGISK LOKALSAMFUNDSUDVIKLING KAN IGANGSÆTTES AF LOKALE AKTØRER

Rapporten formidler, hvordan strategisk lokalsamfundsudvikling kan igangsættes af forskellige initiativtagere; beboerdemokrater, den boligsociale indsats eller som del af organiseringen omkring en lovpligtig udviklingsplan. Hver initiativtagers styrker og udfordringer udmønter sig i forskellige muligheder og begrænsninger for det strategiske arbejde. Det afgørende er derfor ikke at placere det

overordnede ansvar eller projektledelsen af den lokale udvikling hos en bestemt part, men at sikre, at denne part har gode muligheder for at skabe kontakt til områdets beboere og samtidig er – eller bliver – en del af en lokal organisering med langsigtet interesse i lokalområdet. Dette dels for at sikre forankring af lokalsamfundsarbejdet og dels for samtidig at sikre forbindelse til og indflydelse på overordnede planer for og indsatser i området.

UDFORSKNING AF FÆLLES SAGER

Aktører i de tre boligområder afprøver forskellige metoder til at mobilisere og involvere bredt blandt lokalsamfundets beboere og øvrige aktører. De gør det ud fra et mål om at udforske lokalområdets værdier, interesser og styrker og gå videre med de idéer, der er energi og drivkraft i, snarere end systematisk at kortlægge et områdes "samlede" ønsker og behov

– for så vidt dette overhovedet er muligt. De metoder og processer, som anvendes i de tre boligområder handler således om at samle og mobilisere beboere og andre lokale aktører om sager, de er passionerede om at gøre til virkelighed.

DYNAMISKE PROCESSER FREMFOR RIGIDE PLANER

I de tre boligområder arbejdes der med at skabe dynamiske processer og planer, der sikrer en løbende forbindelse og udveksling mellem på den ene side beboernes viden og engagement og på den anden side kommunale og statslige strategier for lokalområdet. De dynamiske processer og planer har til formål at sætte en retning og definere fælles målsætninger for det strategiske lokalsamfundsarbejde, der kan sikre realisering af idéer, samtidig med at de har en indarbejdet fleksibilitet for at indtage og indarbejde nye idéer for og bevægelser i lokalsamfundet.

ERFARINGSINDSAMLING MED PROCESSTØTTE OG RÅDGIVNING

Rapporten bygger på eksisterende forskning om lokalsamfundsudvikling og formidler nye erfaringer med opbygning af lokale fællesskaber og engagement af beboere, foreningsliv, boligorganisationer og andre lokale aktører i en boligsocial kontekst.

CFBU har fulgt arbejdet med lokalsamfundsudvikling i tre boligområder over et halvt år fra efteråret 2019 til foråret 2020. I hvert boligområde har aktørerne udviklet og igangsat projekter og indsatser med lokalsamfundet ud fra lokale ønsker og behov. CFBU har bidraget med input og inspiration til konkrete inddragelsesmetoder, undersøgt virkningen af anvendte metoder og herigennem skabt rum for fælles refleksion om både metodebrug og samarbejdsformer. Herudover har CFBU løbende givet sparring til de lokale samarbejdspartnere om konkrete problemstillinger, der er opstået undervejs i processen.

TRE BOLIGOMRÅDER

I foråret 2019 udsendte CFBU et opslag via nyhedsbrev og hjemmeside, der annoncerede efter aktører i udsatte boligområder, som var interesseret i at indgå i et udviklingsprojekt om en strategisk tilgang til lokalsamfundsudvikling. I udvælgelsen vægtede vi primært boligområder, hvor aktørerne havde stor vilje, opbakning og parathed til at igangsætte eksperimenterende og nyskabende udviklingsprocesser med lokalsamfundet. Dette er således fællesnævnen på tværs af de tre boligområder.

Herudover er boligområderne valgt ud fra et ønske om variation i forhold til repræsentation af forskellige rammevilkår: type af initiativtager og organisering foruden geografisk placering og bymæssig kontekst. Målet hermed har været at afdække forskellige tilgange til og kontekster for strategisk lokalsamfundsudvikling, så rapportens indsigter og perspektiver bliver relevante for flest muligt foruden at kunne inspirere på tværs. På den baggrund er tre boligområder udvalgt:

- 1. Lundtoftegade i København:** Et mellemstort boligområde beliggende i en urban kontekst, hvor lokalsamfundsudviklingen tager afsæt i boligafdelingens beboerdemokratiske organisering.
- 2. Boulevardkvarteret i Varde:** Et mindre boligområde beliggende i en jysk hovedby, hvor lokalsamfundsudviklingen er forankret i den boligsociale indsats.
- 3. Vollsmose i Odense:** Et stort udsat boligområde, der er under omdannelse som følge af parallelsamfundsftalen, og hvor lokalsamfundsudviklingen er indlejret i en større strategisk indsats og organisering, der foregår i et partnerskab mellem boligorganisationer og kommune.

DATAINDSAMLING

I hvert boligområde er der løbende indsamlet viden om lokalsamfundsarbejdet gennem samtaler med lokale kontaktpersoner og interviews med lokale aktører såsom ansatte i boligorganisationer og

kommuner, boligsociale medarbejdere, beboerdemokrater og eksterne konsulenter. Dertil bygger data på observationer fra møder, workshops og aktiviteter i boligområderne. Det gælder bestyrelsesmøder, beboerinvolverende arrangementer og samarbejds møder.

De indsamlede data bygger næsten udelukkende på professionelle aktører i form af medarbejdere i boligorganisationer, kommuner, boligsociale helhedsplaner og administrationsselskaber. Der skal således tages forbehold for, at vi med denne rapport ikke kan sige noget væsentligt om, hvordan beboerne oplever arbejdet med udvikling af lokalsamfundet i de tre boligområder.

EKSPERTVIDEN OG FAGLIG KVALIFICERING

Endelig trækker rapporten på interviews med eksperter og praktikere med indsigt i civilsamfund og lokalsamfundsudvikling:

- Esben Danielsen, direktør i Lokale og Anlægsfonden
- Henning Winther, udviklingskonsulent i Østjysk Bolig
- Nils Philips, leder af Græsrodsakademiet
- Bjarne Ibsen, professor ved Syddansk Universitet
- Michael Fehsenfeld, postdoc ved Syddansk Universitet
- Marianne Staal Stougaard, ph.d.-studerende ved Syddansk Universitet
- Morten Nielsen, seniorforsker ved Nationalmuseet, som også har bidraget med kvalificering af rapportens indsigter

Vi vil gerne rette en stor tak til alle, der har bidraget med viden og erfaringer til denne udgivelse. Særligt takker vi aktørerne i de tre boligområder, som med deres store engagement og indsats skaber værdifulde og fremsynede indsigter på feltet. CFBU er dog alene ansvarlig for udgivelsens indhold, herunder eventuelle fejl og mangler.

LOKALE FÆLLESSKABER OG BYUDVIKLING

Hvad kendetegner lokalsamfund i mangfoldige bydele, og hvad bør man have for øje, når man vil arbejde strategisk med lokalsamfundsudvikling i en boligsocial kontekst? I dette kapitel formidler vi indsigter fra forskning om lokalsamfundsudvikling og strategisk byudvikling og præsenterer en række internationale cases, der illustrerer, hvordan man i udsatte byområder har arbejdet med at opbygge og udvikle stærke og aktive lokale fællesskaber.

Lokalsamfundet bliver i mange byudviklingsprojekter opfattet som en vigtig arena for borgernes sociale liv – som et sted, hvor folk skaber sociale relationer og udvikler en kollektiv følelse af tilhørsforhold. Men ikke kun det: Ifølge antropologen Saffron Woodcraft er der i byudviklingsprojekter ofte en forestilling om lokalsamfund som nogle homogene enheder. Det betyder, at de konflikter, der typisk præger lokalsamfundet, kan ende med at blive overset i byudviklingsprojekter (Woodcraft 2016).

Billedet af lokalsamfund som homogene enheder udfordres imidlertid, når byudviklere i praksis skal involvere borgere i byudviklingsprojekter. Det viser sig ofte svært at samle borgere og fastholde dem i en gruppe, og når det endelig lykkes, har de typisk forskellige og til tider modstridende ønsker og behov i forhold til udviklingen af deres lokalområde (Clarke 2014). I mange byudviklingsprojekter viser lokalsamfundene sig altså at være langt mere mangfoldige og konfliktfyldte end først antaget.

LOKALSAMFUND PRÆGET AF MANGFOLDIGHED

Denne tendens bliver særligt tydelig i blandede bydele, hvor mange forskellige sociale grupper er samlet (Sandercock 2000, Sandercock & Attili 2009). I de senere år er der netop kommet fornyet

politisk fokus på at skabe blandede byer, ikke mindst eksemplificeret ved parallelsamfunds aftalen fra 2018 (Regeringen 2018a; 2018b; 2018c). En vigtig dagsorden i aftalen er at fremme en blandet beboersammensætning ved at tiltrække nye, mere ressourcestærke beboergrupper. Hensigten er, at en blandet beboersammensætning vil skabe social interaktion på tværs af eksisterende og nye beboergrupper.

Forskning fra blandt andet USA, England, Frankrig, Holland og Australien peger imidlertid på, at der ikke i nævneværdig grad dannes sociale netværk på tværs af indkomstgrupper, boligformer eller etniske skel, alene fordi folk bor samme sted. Derimod kan der potentielt opstå tiltagende konflikter og friktion mellem beboergrupper. På den måde kommer netop de sociale fællesskaber ofte under pres, når boligområder, der tidligere har været præget af social udsathed og koncentreret fattigdom, forsøges omdannet til blandede bydele (Chaskin & Joseph 2011; 2015; Lelévrier 2013; Arthurson et al. 2015; Tersteeg & Pinkster 2016; Chaskin et al. 2012).

FÆLLES PROBLEMSTILLINGER, KONFLIKTER OG RESSOURCER

En konsekvens af det politiske fokus på den blandede by er, ifølge nogle forskere, at forskellige sociale og kulturelle grupper trækker sig tilbage og

lever i parallelle enklaver. Samtidig er de fællesskaber, vi indgår i, ikke længere nødvendigvis knyttet til det sted, vi bor – men kan gå på tværs af kvarterer, byer og landegrænser i virtuelle og interessebaserede fællesskaber (Sandercock & Attili 2009; Cheshire 2012; Camina & Wood 2009).

På sigt kan det blive et problem. Hvis lokalsamfundet opløses, og forskellige beboergrupper trækker sig tilbage i egne enklaver, bliver det sværere for borgere at komme i dialog med hinanden og løse fælles anliggender, der vedrører deres lokalområde. Blandt andet fordi de ikke opdyrker de sociale færdigheder, det kræver at samarbejde på tværs af interesser og socioøkonomiske skel (Sandercock & Attili 2009).

Men i byer, hvor vi bor tæt sammen, vil der altid være behov for, at et lokalsamfund kan agere i fællesskab og løse fælles problemer og konflikter. Selvom et lokalsamfund ikke nødvendigvis er præget af en følelse af fællesskab, er det således stadig en ramme for menneskers liv, der er præget af gensidig afhængighed: En gensidig afhængighed, der binder i, at man deles om lokale goder såsom byrum, infrastruktur, boligstruktur, offentlige institutioner, forretninger og faciliteter. Lokalsamfund danner således ramme om både samarbejde og konflikt om adgangen til fælles goder (Sandercock & Attili 2009; Frandsen 2018).

COLLINGWOOD I VANCOUVER, CANADA:

MØDESTEDER SKABER FÆLLESSKABER

OM COLLINGWOOD

Collingwood Neighbourhood House

er en række fælleshuse, der tilbyder en stor varietet af services og muligheder for hverdagsaktiviteter.

Sted: Bydelen Renfrew-Collingwood i Vancouver, Canada.

Årstal: 1985 – i dag.

Casen illustrerer: Hvordan et lokalsamfund kan organisere sig og skabe rum for fællesskaber på tværs af kulturelle og sociale forskelle.

Se mere her: Film: Where Strangers become Neighbours, 2007. Giovanni Attili & Leonie Sandercock. Link: <https://www.cnh.bc.ca/about/who-we-are/film-where-strangers-become-neighbours/>

Web: Collingwood Neighbourhood House. Link: <https://www.cnh.bc.ca/>

Litteratur: Sandercock, Leonie & Giovanni Attili (2009). Where Strangers Become Neighbours – Integrating Immigrants in Vancouver, Canada. Dordrecht: Springer.

I 1985 var Vancouver vært for verdensudstillingen, Expo, og kommunen besluttede i den forbindelse at investere i metroprojektet SkyTrain. Højbanen skulle føres direkte igennem bydelen Renfrew-Collingwood; et nedslidt, gammelt arbejderklassekvarter i det østlige Vancouver. For områdets beboere blev det startskuddet til en stærk mobilisering. I kraft af metroprojektet fik beboerne mulighed for at komme i dialog med kommunens planlæggere, og den chance benyttede de til at få igangsat en større kortlægning af bydelens forskellige udfordringer og behov. En kortlægning, der førte til etablering af en række fælleshuse og mødesteder, der i dag bruges og ledes af beboere på tværs af etniske grupper.

MANGEL PÅ STEDER AT MØDES

Renfrew-Collingwood er et relativt fattigt og særdeles multietnisk område. Mere end 40% af indbyggerne har kinesisk baggrund, 20% er hvide, 13% har rødder i Filippinerne og yderligere 13% i andre dele af Asien. Ud over behovet for sociale forbedringer i Collingwood viste kortlægningen af bydelen, at der var behov for mødesteder for bydelens beboere. I en bydel med så mange forskellige etniske grupperinger manglede der i høj grad muligheder for at møde hinanden på tværs, komme i dialog og skabe relationer.

Løsningen blev etableringen af Collingwood Neighbourhood House. Et medborgerhus, der i virkeligheden er flere huse med små afdelinger forskellige

steder i bydelen, og som ledes af områdets beboere gennem en valgt bestyrelse. I dag har huset 160.000 besøg årligt, og 75% af indbyggerne i Renfrew-Collingwood benytter husets mange tilbud.

HVERDAGSAKTIVITETER, DER SAMLER OG SKABER FORSTÅELSE PÅ TVÆRS

Målet i Collingwood er ikke at skabe ét community – et fast og sammentømret lokalsamfund, der omfatter en fast gruppe mennesker. Målet er derimod at få mange fællesskaber til at opstå i processen med at gøre ting sammen. Med Collingwood Neighbourhood House har kvarteret både fået et fysisk rum, hvor fællesskaber kan finde sted, og en organisation, der sætter fællesskabende aktiviteter og processer i gang.

Husene tilbyder så forskelligartede services som vuggestuer, sprogkurser, integrationskurser, ældreklubber, byhaveprojekter, fællesspisninger, fritids- og idrætsaktiviteter, personlig rådgivning, hjemløseprogrammer, kriminalpræventive programmer og meget andet. Alle husets tilbud er tværkulturelle, forstået på den måde at det talte sprog altid er engelsk, og at tilbuddene ikke retter sig mod bestemte kulturelle grupper.

Netop muligheden for at mødes om hverdagsaktiviteter – som for eksempel at spille badminton eller dyrke grøntsager – betyder, at bydelens indbyggere får et basalt kendskab til og forståelse for hinanden. Et kendskab, der er afgørende, når der skal træffes fælles beslutninger om større sager, der ellers kunne give anledning til konflikt – for eksempel hvordan deres lokalområde skal se ud og fungere i fremtiden.

TVÆRGÅENDE FÆLLESSKABER I MANGFOLDIGE BYDELE

Lokalsamfund udgør ikke nødvendigvis ét samlet fællesskab bestående af en statisk og homogen gruppe af mennesker med fælles interesser. I stedet er der i et lokalsamfund mange fællesskaber, som har behov for i en vedvarende proces at kunne samle sig om fælles anliggender (Clarke 2014). Men muligheden for at kunne samles og agere i fællesskab bør netop ske i respekt for borgernes forskellighed og lokalsamfundets mangfoldighed (Frandsen 2018). Derfor indebærer lokalsamfundsudvikling et løbende arbejde med at mobilisere mennesker, håndtere forskellighed og konflikter samt at identificere fælles ønsker eller kompromiser i udviklingen af lokalområdet.

Rapporten følger arbejdet med lokalsamfundsudvikling i tre udsatte boligområder. Aktørerne i kommuner,

boligorganisationer og helhedsplaner har alle et strategisk fokus på i udgangspunktet at invitere så mange forskellige beboere som muligt ind til dialog og fælles udvikling. Dels for at undgå favorisering af enkelte beboergrupper og dels for i højere grad at integrere boligområdet med de omkringliggende byområder, hvor beboere oftest har helt andre socioøkonomiske forudsætninger.

Når man vil engagere bredt blandt beboere i et blandet lokalområde, er det nødvendigt at tage højde for, at forskellige sociale grupper har forskellige forudsætninger for at deltage i lokalsamfundsarbejdet. En vigtig opmærksomhed er at sikre en høj grad af diversitet, inklusion og retfærdighed i lokalsamfundsarbejde (Bernstein et al. 2019). Det kan man gøre ved:

Figur 1: Tre principper for at sikre bred deltagelse i lokalsamfundsarbejdet i byområder præget af stor diversitet blandt beboere (baseret på Bernstein et al. 2019).

I processen med at udforme en ny byudviklingsplan for Boulevardkvarteret fandt Noura og Jane sammen og opdagede et fælles ønske om at lave aktiviteter i området, der både er for børn og voksne.

DUDLEY STREET I BOSTON, USA:

BEBOERE TAGER KONTROL OVER FORNYELSE

OM DUDLEY STREET

DSNI står for "Dudley Street Neighborhood Initiative" og er en nonprofit beboerbaseret planlægnings- og organiseringsenhed.

Sted: Bydelen Roxbury i Boston, Massachusetts, USA.

Årstal: 1980'erne – i dag.

Casen illustrerer: En innovativ måde at organisere lokalsamfundsudvikling på, hvor beboerne selv skaber en demokratisk platform for at realisere det boligområde, de drømmer om.

Se mere her: Film: Holding Ground: The Rebirth of Dudley Street, 1996. Leah Mahan & Mark Lipman. New Day Films.

Link: <https://www.newday.com/film/holding-ground-rebirth-dudley-street>

Web: DSNI. History. Link: <https://www.dsni.org/dsni-historic-timeline> og Dudley Neighbors Incorporated – The Community Land Trust. Background. Link: <https://www.dudleyneighbors.org/background.html>

Forladte huse, brandstiftelse og ulovlig dumping af giftigt affald kendetegnede området omkring Dudley Street i Boston i starten af 1980'erne. Flere årtiers forfald og manglende offentlige investeringer havde sendt området i en nedadgående spiral. Det var hovedsageligt befolket af byens fattigste, der ikke havde råd til at bo andre steder. Men områdets beboere besluttede sig for at vende udviklingen og tage kontrollen med deres lokalområde tilbage.

EN SKÆV OPSTART

Beboerne fik en lokal fond til at investere i områdets udvikling, men fondens tilgang til fornyelse og planlægning mødte hurtigt lokal modstand. På et beboermøde blev en færdig plan fremlagt, uden at beboerne var blevet inddraget eller sikret medindflydelse i processen. Reaktionen fra beboerne var klar: Hvordan kan I vende et lokalområdes udvikling uden at involvere beboerne? Fonden erkendte, at de havde grebet processen forkert an, og startede forfra.

I stedet blev der nu etableret en ny bestyrelse med et flertal af beboere. Ud over repræsentanter for alle de største etniske grupper havde lokale boligorganisationer, nonprofitorganisationer, forretninger og religiøse institutioner også en plads. Det blev startskuddet til etableringen af Dudley Street Neighborhood Initiative (DSNI): en beboerstyret platform for områdets udvikling og fornyelse.

BYFornyelse uden Gentrifisering og Fraflytning af Eksisterende Beboere

Med hjælp fra en gruppe udviklingskonsulenter fik DSNI oversat beboernes drømme til en ny plan for området. Deres vision gik ud på at skabe bedre boligforhold, lokale faciliteter og job- og uddannelsesmuligheder, men samtidig undgå at presse eksisterende beboere ud af området grundet stigende priser. Det betød blandt andet, at der skulle bygges billige kvalitetsboliger på områdets mange tomme grunde. Problemet var bare, at de tomme grunde lå spredt ud over området og havde forskellige ejere. Som løsning dannede DSNI en lokal grundejerforening. De lokale myndigheder overdrog ejerskabet over offentlige jordlodder til grundejerforeningen og gav den beføjelse til at opkøbe og ekspropriere private jordlodder. Det betød, at beboerne selv kunne kontrollere udviklingen og brugen af lokalområdet. I dag er det lykkedes for DSNI at omdanne de affaldsdækkede grunde til nye huse, parker, legepladser, fællesfaciliteter og forretninger – samtidig med at de gennem forskellige økonomiske konstruktioner har fastholdt muligheden for at bo billigt.

En Holdbar Platform til at Håndtere Skiftende Udfordringer

I dag arbejder DSNI fortsat for at forbedre forholdene for områdets beboere ved at give dem mulighed for at udøve medbestemmelse over lokalområdet og få adgang til ressourcer. Et centralt greb for DSNI er at organisere beboere og udvikle deres ledelseskompetencer. På denne måde opbygger de lokale ledere, der kan kæmpe for beboernes interesser. Repræsentanterne i DSNI's bestyrelse vælges demokratisk og holdes ansvarlige over for områdets beboere. Gennem årene har den beboerdrevne organisation håndteret de skiftende udfordringer, der har ramt området omkring Dudley Street; alt fra narkohandel til finanskrisen i 2008-09. Det har de formået ved at iværksætte en bred vifte af tiltag såsom oprydningskampagner, beskæftigelsesinitiativer, ungeråd og et boliglånsinitiativ.

DSNI ser sin fornemmeste opgave i at opbygge selvtillid og håb blandt beboere, så de kan kæmpe for deres egne interesser og fortsat sikre kontrollen over deres lokalområde. For dem at se består det svære ikke i at bygge nye huse og faciliteter, men i at få folk til at engagere sig i områdets udvikling gennem fælles initiativer. Med den målsætning har DSNI bidraget til at styrke medborgerskab, forbinde beboere på tværs af sprog og etnicitet om fælles udfordringer samt skabe nye jobs og flere muligheder for områdets unge.

BÆREDYGTIG STRATEGISK UDVIKLING

Lokalsamfundet er, som beskrevet tidligere, i høj grad drevet af, hvad borgerne interesserer sig for og er engagerede i. På den måde kan man betragte lokalsamfundet som "vildtvoksende" og svært at styre, fordi borgernes egne idéer og engagement ikke lader sig indhegne, men derimod hele tiden er i bevægelse og udvikler sig i mange forskellige retninger. Lokalsamfundets drivkraft er således i høj grad nedefra og op. Over for dette står begrebet strategi eller strategisk, der ofte opfattes som synonymt med det modsatte: langsigtet planlægning af aktiviteter, der skal opnå bestemte mål, som er styrbare og kan implementeres oppefra og ned.

Vi vil imidlertid argumentere for, at strategisk udvikling ikke nødvendigvis står i kontrast til, men derimod kan være et positivt bidrag til, at lokalsamfundet kan udvikle sig og blomstre. En strategisk tilgang til lokalsamfundsudvikling kan nemlig betyde, at lokalområdets forskellige aktører bliver opmærksomme på, hvilke kvaliteter i lokalsamfundet de gerne vil bevare, understøtte og udvikle. Og hvordan de forskellige initiativer, man sætter i gang i lokalsamfundet, enten understøtter eller ligefrem modarbejder de kvaliteter, man ønsker at fremme.

Således fremhæver forskerne Bjarne Ibsen og Michael Fehsenfeld, der har undersøgt forenings- og frivillighedskulturen i udsatte boligområder i

Danmark, at der er to sider af lokalsamfundsarbejdet. På den ene side det lokalt forankrede lokalsamfundsarbejde præget af kontinuitet og traditioner, og som er drevet af personer, foreninger, virksomheder og institutioner, der kender historien og kulturen i området. Og på den anden side de projektbaserede indsatser, der består af tidsbegrænsede projekter, typisk udført af udefrakommende aktører med fonds- eller puljemidler i ryggen. Selvom projekterne kan yde et positivt bidrag, er lokalsamfundet ifølge Ibsen og Fehsenfeld på den lange bane afhængigt af de lokale ildsjæle, der kan igangsætte og drive aktiviteter – også når der opstår udfordringer og bump på vejen (Fehsenfeld & Ibsen 2016).

Derfor er et opmærksomhedspunkt for strategisk lokalsamfundsudvikling at understøtte det blivende og lokalt forankrede civilsamfund. Det boligsociale landskab er desværre rigt på eksempler på, at dette perspektiv er gledet i baggrunden. I stedet for at tage afsæt i, hvilken udvikling de lokale beboere, myndigheder og organisationer ønsker for lokalsamfundet, bliver indsatserne en afspejling af, hvilke trends og tendenser der hitter hos de fonde og puljer, der støtter indsatser i udsatte boligområder. Vigtige dele af lokalsamfundsarbejdet kan ende med at blive drevet og forankret hos diverse aktører udefra frem for at være forankret i langsigtede og bæredygtige lokale organiseringer. I værste fald kommer det lokale foreningsliv til at lide, mens puljefinansierede projekter kaprer frivillige og deltagere til "gratis", konsulentfaciliterede, men kortsigtede aktiviteter (Kjeldsen et al. 2018; Ibsen & Fehsenfeld 2016).

STRATEGISK UDVIKLING, DER FÅR FORSKELLIGE STEMME I SPIL

Som beskrevet i boksen 'Hvad mener vi med strategisk lokalsamfundsudvikling' på side 6, forstår vi i denne rapport strategisk således, at der bag lokalsamfundsarbejdet foregår en dynamisk proces omkring prioritering af målsætninger og en langsigtet planlægning blandt forskellige lokale aktører af, hvordan målene opnås. Denne prioritering er imidlertid ikke noget, der bør defineres eller fastsættes ovenfra af centralt placerede aktører og derefter implementeres oppefra og ned. Derimod ser vi strategisk udvikling som en proces, hvor mange forskellige aktører kan bringes i spil – både centrale beslutningstagere i kommune og boligorganisationer, aktører fra foreningslivet, borgergrupper, NGO'er, erhvervsliv og mange andre. Den strategiske udvikling opstår i relationerne mellem forskellige aktører og er præget af, at mange forskellige perspektiver mødes (Healey 2002; 2004).

Vi opfatter heller ikke de strategiske prioriteringer – dét, aktørerne bliver enige om, er vigtige mål for lokalsamfundet – som definitive. De er derimod dynamiske og kan hele tiden ændres og tilpasses i dialog mellem de forskellige aktører i den strategiske planlægningsproces (Healey 2002; 2004).

At arbejde strategisk med lokalsamfundsudvikling handler således ikke om at udforme en endegyldig plan for eller færdig opskrift på det perfekte lokalsamfund, men i stedet om at facilitere debat og etablere en platform, hvor aktørerne kan udtrykke og tydeliggøre deres synspunkter og derigennem finde ud af, hvad de kan træffe fælles beslutninger om. For den, der sætter sig for at arbejde strategisk med lokalsamfundsudvikling, bliver en vigtig opgave derfor at få nye stemmer frem og at bringe dem i dialog og debat med hinanden (Healey 2002; 2009).

ROSENGÅRD I MALMØ, SVERIGE:

EN PLADS FOR PIGERNE

OM ROSENGÅRD

Rosens röda matta betyder "Rosens røde løber" og er navnet på en udendørs-plads designet af lokale piger.

Sted: Boligområdet Rosengård i Malmø, Sverige.

Årstal: 2011-2013.

Casen illustrerer: Hvordan offentlige rum kan udgøre et samlingspunkt for beboerengagement, og hvordan offentlige aktører kan involvere udvalgte beboergrupper, så deres særlige ønsker og behov imødekommes.

Se mere her: Film: Rosens röda matta, 2013. Link: https://www.youtube.com/watch?v=LCURKCqQs6M&feature=emb_logo

Web: Baltic Urban Lab. Involvement of youth in the public space planning in Malmö. Link: <https://www.balticurbanlab.eu/goodpractices/involvement-youth-public-space-planning-malm%C3%B6>

Litteratur: Miljöförvaltningen, Malmö Stad, 2013. En modell för fysisk stadsförnyelse i samverkan.

Udearealerne i udsatte boligområder består ofte af uinspirerende parkeringspladser, udstrakte græsplæner og stisystemer, der ikke indbyder til ophold eller aktivitet. I det udsatte boligområde Rosengård i Malmø findes en plads, der stikker ud fra det typiske billede. Her er skabt et offentligt rum, der særligt henvender sig til piger. Med en stor scene, en farverig klatrevæg og en rød rulleskøjtebane vækker pladsen forbipasserendes opmærksomhed og inviterer til leg og aktivitet. Rosens röda matta, som pladsen er navngivet, er både lavet til pigerne og af pigerne selv.

ULIGHED I BRUGEN AF OFFENTLIGE BYRUM

Rosens röda matta er en del af en større kommunal omdannelse af Rosengård. Omdannelsen skulle forbinde det udsatte forstadsområde bedre med centrale dele af Malmø og derved forandre opfattelsen af et boligområde præget af kriminalitet og arbejdsløshed.

Et centralt greb i omdannelsen var at skabe offentlige mødesteder i forlængelse af en nyetableret stiforbindelse mellem Rosengård og det centrale Malmø. Heriblandt skulle en parkeringsplads omdannes til et nyt aktivitetssted. Først var planen at bygge traditionelle sportsfaciliteter, men da en svensk undersøgelse viste, at de ofte bruges af 80% drenge og kun 20% piger, begyndte kommunen at kigge på, om denne ulighed i køn også gjaldt i Rosengårdens fællesarealer. En kortlægning af unges brug af boligområdets offentlige rum i Rosengård viste, at lokale piger stort set ikke brugte områdets udearealer. På denne baggrund blev det besluttet, at 16-24-årige piger skulle være målgruppen for det nye udeareal.

LOKALE PIGER BLIVER BYPLANLÆGGERE

I stedet for blot at konsultere pigerne ønskede de kommunale byplanlæggere at give målgruppen mere direkte indflydelse og ansvar i omdannelsesprocessen. Derfor ansatte de en gruppe af lokale piger i sommerpraktik til at planlægge projektet. Pigerne stod også for at involvere andre af områdets piger i designprocessen. Sammen med planlæggerne arbejdede de både med at identificere problemstillinger, finde på ideer til aktiviteter på pladsen og udforme et designforslag.

Forslag til aktiviteter blev testet i praksis på pladsen, hvor pigerne hjalp med at stable midlertidige aktiviteter på banen som workshops og musik- og danse-events. Disse forsøg blev dokumenteret og brugt til at kvalificere design og udformning af pladsen. Resultatet er et anderledes offentligt byrum, der både giver lokale piger og andre beboere såvel som forbipasserende mulighed for at udfolde sig fysisk og interagere med hinanden.

FORMEL ORGANISERING AF BRUGERE SIKRER EJERSKAB

Efter pladsens åbning er der etableret en gruppe af aktive brugere og lokale foreninger, som fortsætter med at udvikle aktiviteter og events, der skaber liv på stedet. Kommunen har afsat et budget til at afholde aktiviteterne og har indgået et formelt samarbejde med gruppen, så beboerne har direkte indflydelse på, hvordan budgettet skal bruges. Det har skabt en holdbar organisering omkring stedet, der sikrer, at det fortsat bliver brugt aktivt af mange forskellige grupper af beboere.

TRE BOLIGOMRÅDER MED FOKUS PÅ LOKAL- SAMFUNDSDUDVIKLING

CFBU har fulgt aktører i tre udsatte boligområder, der på hver sin måde arbejder strategisk med at involvere beboere og fællesskaber i udviklingen af det lokalområde, hvor boligområdet ligger. På de næste sider følger en kort præsentation af de tre boligområder. I de efterfølgende tre temaer udfoldes erfaringerne med at skabe fælles strategisk lokalsamfundsudvikling i boligområderne sammen med korte opsamlinger på centrale tilgange, samarbejdsformer, inddragende metoder og processer. Fortællingerne fra boligområderne suppleres af indsigter fra eksperter.

LUNDTOFTEGADE

Lundtoftegade ligger centralt på Nørrebro i København. Bebyggelsen, der består af 8 boligblokke, huser ca. 1550 beboere fordelt på 699 lejemål. Bygningerne er opført i slutningen af 1960'erne og renoveret ad flere omgange. Afdelingen er en del af boligselskabet AKB København, som administreres af KAB.

Centrale lokale aktører: Lundtoftegades afdelingsbestyrelse, den boligsociale helhedsplan Nørrebrobyggerne og administrationsorganisationen KAB.

Grundidé: At vise en ny vej for byudvikling baseret på demokrati og deltagelse, der kan respondere på behovet for at komme af regeringens liste over "ghettoområder". Det skal blandt andet ske ved at omdanne områdets fællesarealer i fællesskab med beboerne, så fællesrealerne skaber rum for mangfoldige fællesskaber, der også rækker ud til resten af Nørrebro.

Tilgang: At involvere og aktivere en bred gruppe af beboere i udformningen af en beboerdrevet fysisk helhedsplan og derigennem forebygge at skulle udvikle en lovpligtig udviklingsplan. De fysiske projekter skal fungere som en anledning til at mobilisere beboere og skabe fælles forståelse og handling.

BOULEVARDKVARTERET

Boulevardkvarteret er beliggende i den nordlige del af Varde by og består af tre boligafdelinger, der administreres af tre forskellige boligorganisationer: Varde Bolig Administration, AAB Varde og Boligselskabet Bolig Syd Vest Varde. To af boligafdelingerne – Isbjergparken og Vestparken – ligger i forlængelse af hinanden og har ens byggestil, mens den tredje boligafdeling – Lerpøtparken – er adskilt fra de to andre bebyggelser af et villakvarter. Tilsammen rummer områderne 510 husstande med omkring 1.000 beboere.

Centrale lokale aktører: Bestyrelsen for den boligsociale helhedsplan; bestående af områdets tre boligorganisationer og Varde Kommune samt den boligsociale helhedsplan Boulevardkvarteret.

Grundidé: At fremme deltagelse blandt beboerne ved at give dem indflydelse og ansvar i udvikling af nye sociale aktiviteter og fysiske transformationer af området – herunder større grad af forbindelse på tværs af boligafdelingernes bebyggelser og til de omgivende villakvarterer. Målet er at give beboere større tiltro til egen handlekraft og skabe en positiv historiefortælling om boligområdet.

Tilgang: At gennemføre en involverende proces om at udforme en beboerdrevet byudviklingsplan for boligområdet, der indeholder en fælles vision og forslag til fysiske og sociale aktiviteter. Beboerne skal have en høj grad af medansvar for at realisere idéerne.

VOLLMOSE

Vollsmose, der ligger i udkanten af Odense, har knap 9.200 beboere fordelt på 3.100 boliger. Området består både af etagebyggeri og rækkehuse opdelt i ni afdelinger, der administreres af de to boligselskaber CIVICA og FAB samt et mindre antal private lejemål.

Centrale lokale aktører: Den boligsociale helhedsplan BoligSocialt Hus (tidligere: Vollsmose Sekretariatet), Odense Kommune og boligorganisationerne CIVICA og FAB med den boligsociale bestyrelse som samarbejdsplatform.

Grundidé: At gøre eksisterende fællesskaber, fortællinger og andre sociale og kulturelle kvaliteter ved boligområdet til et aktiv i udviklingen af Vollsmose. Der er fokus på, hvordan beboernes idéer og interesser kan bidrage til den sociale udvikling af Vollsmose, så det bliver et område, der er kendetegnet ved åbne og inkluderende fællesskaber og aktiviteter.

Tilgang: At udvikle metoder, der engagerer beboere på tværs af boligområdet og den omkringliggende bydel og derigennem afdække områdets lokale kvaliteter med henblik på at undersøge, hvad der kan samle nye og gamle beboere i Vollsmose samt beboere fra de omkringliggende områder i nye fællesskaber.

NILS PHILIPS:

“DER ER BRUG FOR ET LOKOMOTIV – ÉN, DER TAGER LEDERSKABET OG DRIVER PROCESSEN FREMAD”

KROGEN, DER FANGER INTERESSEN

Nils Philips er leder af Græsrodsakademiet Skåne og formand for Röstånga Faelles Boligselskab. Han har længe arbejdet med at mobilisere borgere i lokalsamfundsudviklende initiativer – både gennem sit arbejde med at skabe rammer for græsrodsentreprenørskab og i sit privatliv, hvor han leder et boligselskab ejet af beboerne i den landsby, han bor i. Hans erfaring viser, at "når man skal engagere folk i lokalsamfundsudvikling, er det første, man skal bruge, en krog. Noget, der fanger folk. Jo mere gyldig den er for flere mennesker, jo nemmere er det."

I sin egen landsby, Röstånga, har Nils Philips oplevet, hvordan en udvikling med affolkning, der kom til udtryk i tomme ejendomme og nedlukning af den lokale skole, mobiliserede lokale beboere til at gå sammen og selv tage affære. Her blev beboernes langsigtede

interesse i lokalområdet aktiveret omkring en konkret og presserende udfordring.

SKAB EN MOTIVERENDE FORTÆLLING

Nils Philips fremhæver betydningen af den rigtige fortælling. Selv om et projekt måske bidrager til at løse velfærdsopgaver, er det ikke nødvendigvis den fortælling, der motiverer folk til at deltage. Frem for at tale ind i en offentlig agenda bør man skabe en historie, som folk har lyst til at deltage i:

"I vores landsby går lokale og flygtninge sammen om at renovere en række tomme huse. Det er et godt projekt, fordi folk mødes for at fikse huse – ikke for at integrere flygtninge, eller fordi det bliver formidlet som et integrationsprojekt. Der er en fælles interesse i at gøre husene beboelige og arbejde med håndværk," forklarer han.

Nils Philips, leder af Græsrodsakademiet Skåne og formand for Röstånga Faelles Boligselskab.

SÆT HOLDET

Når man skal samle en projektgruppe for et beboerbaseret udviklingsprojekt, er det afgørende, pointerer Nils Philips, at finde et lokomotiv; en aktør, der får mandat til at lede projektet. Vedkommende skal ikke gøre eller bestemme alt, men sørge for at drive processen fremad. Nils Philips påpeger, at valget bør afhænge af det enkelte projekt:

"Det kan for eksempel være kommunen, en lokal fodboldklub eller en ildsjæl. Hvem der har legitimiteten til at tage lederskab, afhænger både af ånden i mobiliseringen og lokale magtrelationer. Det vigtige er, at det er en, beboerne har tillid til."

HOLDET KAN SKIFTE OVER TID

Nils Philips understreger, at en projektgruppe sagtens kan ændre sig, i takt med at projektet gennemgår forskellige faser: "Det er som en harmonika, der skiftevis udvides og presses sammen. I starten er man nødt til at åbne op, byde mennesker velkommen, høre på idéer og organisere. Det tager meget tid og kræver mange ressourcer. Noget, som også tager tid væk fra handling."

Efterhånden bliver man derfor nødt til at indskrænke gruppen og vælge fra. Det kan man ikke gøre uden at tabe nogle mennesker eller foreninger i processen, fortæller han videre.

"Men hvis man har sat noget i gang, har man også ansvar for, at der skal ske noget. Når det så er kommet op at køre, og der som oftest opstår nye udfordringer, bliver man nødt til at åbne op igen og invitere nye personer ind, der kan noget andet." Han understreger dog, at det er en fordel at finde en kerne af mennesker i projektet, så man ikke skal starte forfra hele tiden.

IDEALET OM REPRÆSENTATIVITET

Selv om man som initiativtager ofte har et ønske om at repræsentere hele boligområdet, kan det i praksis være svært at realisere. Når det kommer til at vælge mellem forskellige muligheder, træffe beslutninger og handle, kan det være svært at imødekomme alle eller nå frem til fuld enighed. For Nils Philips har det været

nødvendigt at acceptere, at man ikke altid kan repræsentere alle.

"Det, vi gør nu, gør vi, fordi vi tror på, at det fungerer. Og det er måske ikke alle, der vil det, og det er helt fint. Men vi gør det sådan her nu, og hvis du har lyst til at være med senere, er du velkommen. Vi repræsenterer ikke hele bydelen eller nabolaget," afslutter Nils Philips.

TEMA 1: DRIVKRAFT

Både blandt politikere, forskere og praktikere er der stor interesse for at styrke lokalsamfundene i udsatte boligområder. Spørgsmålet er, hvad man opnår, når det er beslutningstagere og myndigheder, der ovenfra igangsætter lokalsamfundsudviklende initiativer? Og tilsvarende, hvad fordelene er ved, at initiativet kommer fra civilsamfundet? Dette tema stiller skarpt på muligheder og begrænsninger ved, at engagementet til at arbejde strategisk med lokalsamfundsudvikling ligger henholdsvis hos beboere, i den boligsociale indsats eller som del af en større byomdannelse.

Erfaringerne fra de tre boligområder viser, at når drivkraften vokser op nedefra, bliver der sikret lokalt ejerskab og engagement. Når lokalsamfundsudvikling derimod igangsættes ovenfra, er der banet vej for en høj grad af koordinering mellem kommune, boligorganisation og helhedsplan, som kan give beboerne indflydelse på store forandringer i boligområdet. Uanset udgangspunktet for en strategisk civilsamfundsudvikling arbejder de tre boligområder for at sikre plads til beboernes perspektiver og indflydelse, for at indsatsene skal opnå forankring i lokalområdet.

I Lundtoftegade ser vi et eksempel på, at beboerne selv tager initiativ til at arbejde strategisk med at udvikle lokalsamfundet. Boligområdet er på regeringens liste over "ghettoområder" (Trafik-, Bygge- og Boligstyrelsen, 2020), og beboerdemokraterne i afdelingsbestyrelsen ønsker at sætte alle sejl ind for at komme af listen ved at engagere flere beboere og nye samarbejdspartnere i den fysiske og sociale udvikling af boligområdet. De ser et stort potentiale i den almene boform, der med et bredt favnende fællesskab giver tag over hovedet til forskellige grupper af borgere – ofte samfundets svageste.

LUNDTOFTEGADE

"Afdelingsbestyrelsen i Lundtoftegade er visionær og har mod på forandring. Deres åbenhed omkring nye metoder til at engagere beboere og inddrage samarbejdspartnere har givet mig et nyt perspektiv på beboerdemokraternes arbejde. De er ikke en stopklods for forandring, som jeg har oplevet det andre steder, men er yderst forandringsparate og fleksible."

Stephane Parize,
boligsocial konsulent i KAB

BEBOERROLLE OG DEMOKRATISK STRUKTUR ER ET PLUS

Beboerdemokraterne i Lundtoftegade ser deres egen position, som uafhængige og samtidig en del af en formel struktur, som en fordel i forhold til at skabe forbindelse mellem overordnede politiske mål og realisering af lokale drømme hos helt almindelige beboere. Fordi de er løsrevet fra kommunale og statslige mål, har de frihed til at arbejde mere eksperimenterende med at engagere lokalsamfundet. Ifølge boligsocial konsulent i KAB Stephane Parize har beboerdemokraterne også god mulighed for at komme i kontakt med deres naboer og engagere folk omkring sig, fordi de har indsigt i deres konkrete behov og udfordringer i hverdagen. At afdelingsbestyrelser er del af en formel demokratisk struktur, giver dem også en række fordele som initiativtagere

til strategisk udvikling af deres boligområde. De har beslutningskraft i boligafdelingen og kan trække på administrationens ressourcer i deres projekter ved at overdrage tungt økonomisk og juridisk arbejde til ansatte i boligafdelingen.

Afdelingsbestyrelser har også den styrke, at de er en fast aktør i området. I modsætning til tidsbegrænsede indsatser som for eksempel helhedsplaner eller puljestøttede aktiviteter kan de igangsætte projekter, hvor der er lokalt ejerskab fra start og mulighed for en bæredygtig og langsigtet forankring af en indsats. I et partnerskab med den lokale fodboldforening Nørrebro United har afdelingsbestyrelsen blandt andet fået tildelt midler af Lokale og Anlægsfonden og Realdania til nye boldbaner i Lundtoftegades ene gårdrum, så børn og unge både indefra og uden for området kan spille og træne sammen. Ifølge formand for afdelingsbestyrelsen Søren-Emil Schütt har det været afgørende for projektets forankring, at idéen er udviklet af de to frivillige foreninger i området og derigennem har vækket genklang hos lokalbefolkningen og haft lokale ambassadører med fra start.

STÆRKT ENGAGEMENT OG SÆRLIGE KOMPETENCER ER EN STYRKE

Hvis beboerdemokrater selv skal lede projekter om lokalsamfundsudvikling, er det en forudsætning, at der er en gruppe af engagerede beboere, som vil prioritere tiden til at arbejde ud over klassiske bestyrelsesopgaver. Derudover kan der være behov for, at de kan begå sig blandt offentlige og professionelle aktører, foruden at de kan inddrage deres naboer gennem involverende processer. I Lundtoftegade er det en stor fordel, at medlemmerne af afdelingsbestyrelsen er gode til at skrive fondsansøgninger og taler samme faglige sprog som deres professionelle samarbejdspartnere. Det betyder, at de kan formidle, hvordan deres idéer kan være med til at understøtte andre parter strategiske mål og på den baggrund i fællesskab identificere samarbejdspotentialer. En kompetence, der blandt andet kom til udtryk, da afdelingsbestyrelsen inviterede helhedsplanens leder og lokale erhvervsskoler ind til et møde om at udvikle indsatser relateret til unge og uddannelse. Her fik afdelingsbestyrelsen hurtigt skabt opbakning

blandt andet til deres nytænkende idé om at koordinere ommærkning til studiebolig med et samarbejde med uddannelsesinstitutioner over en bred kam.

STRATEGISKE SAMARBEJDER GIVER ADGANG TIL KOMPETENCER OG NETVÆRK

Afdelingsbestyrelsesformand i Lundtoftegade Søren-Emil er samtidig bevidst om begrænsningerne i det frivillige engagement, når man igangsætter en strategisk lokalsamfundsudvikling. Han har oplevet, hvordan de professionelle organisationers arbejde med at udvikle området, ikke er indrettet, så frivillige også kan deltage. For eksempel er det en forudsætning, at beboerdemokraterne tager fri fra deres eget arbejde, hvis de skal deltage i møder med organisationer i de professionelle arbejdstid. Beboerdemokraterne kommer ofte til kort på de tidsmæssige og fagprofessionelle ressourcer. Derfor har det i afdelingsbestyrelsen vist sig at være en fordel at samarbejde tæt med medarbejdere fra administrationsorganisationen og helhedsplanen, når de igangsætter komplekse og ambitiøse udviklingsprojekter i deres lokalområde.

Samarbejdspartnere i administrationsorganisationen og helhedsplanen bidrager blandt andet i ansøgningsprocesser og giver adgang til andre nyttige samarbejdspartnere. Eline Feldman, der er boligsocial leder hos Nørrebrobyggerne; helhedsplanen i Lundtoftegade, ser det som sin opgave at koble beboerdemokraterne med nye samarbejdspartnere, der gør dem stærkere. Dertil sørger hun for at gøre myndigheder og beslutningstagere opmærksomme på beboerdemokraterne som en stærk ressource i forhold til at skabe udvikling i lokalsamfundet. Hun ser desuden et behov for at understøtte beboerdemokraterne i Lundtoftegade organisatorisk, hvis man på sigt vil sikre sig, at de kan fortsætte med et højt aktivitetsniveau, og foreslår aflønning af bestyrelsesmedlemmerne som en mulig løsning.

Ud over helhedsplan og administrationsorganisation har afdelingsbestyrelsen allieret sig med tegnestuen Labland, fordi de besidder kompetencer i at udvikle og afholde dialogbaserede udviklings- og designprocesser i forbindelse med fysiske transformationer

af et lokalområde. Arkitekterne kan visualisere og konceptualisere beboernes drømme, som for afdelingsbestyrelsen er afgørende for at kunne ansøge om finansiering til realisering af deres og øvrige beboeres idéer for stedets udvikling.

BOULEVARDKVARTERET

“For den boligsociale bestyrelse har det handlet om at øge engagementet blandt beboerne. At finde ud af, hvad beboerne gerne vil, og hvor langt de vil gå for at opnå det, hvis de bliver tilbudt muligheden? Der er altid en risiko for, at man som bestyrelse alligevel kommer til at præge udviklingen i en bestemt retning. For hvordan understøtter man det lokale engagement uden at overtage? Derfor arbejder vi bevidst med at sikre beboernes inddragelse hele vejen igennem processen.”

Hanna Esmarch Lund, projektleder for Boulevardkvarterets helhedsplan

Initiativet til at igangsætte strategisk lokalsamfundsarbejde kan også komme fra den boligsociale indsats. Som repræsentanter for de lokale boligorganisationer og kommunen har helhedsplanernes parter en langsigtet interesse i boligområdets lokalsamfund. Det er tilfældet i Boulevardkvarteret, hvor den boligsociale bestyrelse skaber rammerne for at engagere områdets beboere.

I Varde Kommune har de tidligere gennemført beboerdrevne byudviklingsplaner i større og mindre landsbyer. I den boligsociale bestyrelse ønskede man at anvende samme proces i det udsatte boligområde med det formål at aktivere flere af områdets beboere, understøtte beboerdrevne aktiviteter og igangsætte en fysisk udvikling af boligområdet, der indebærer større grad af forbindelse til de omgivende byområder med parcelhuse.

EJERSKAB OG ENGAGEMENT SKAL RAMMESÆTTES

Da initiativet i Boulevardkvarteret ikke kommer fra beboerne selv, ligger der en vigtig opgave i at skabe ejerskab og engagement til projektet blandt områdets beboere. Her ser projektleder for helhedsplanen i Boulevardkvarteret Hanna Esmarch Lund en styrke i, at processen med at inddrage har været styret af en kommunal byudviklingsafdeling med erfaring fra andre beboerdrevne byudviklingsplaner. Hun har oplevet, hvordan det har givet beboerne en større frihed i processen, fordi rammen for idéer til nye aktiviteter og fysiske faciliteter ikke har været bundet op på fastlagte mål i helhedsplanen.

Fordi en beboerdrevet byudviklingsplan ikke er rammesat som noget, der vedrører områdets udsathed, betød det ifølge Hanna også, at beboerne i Boulevardkvarteret først og fremmest mødte processen med tiltro, energi og nysgerrighed. Og når beboerne er blevet spurgt ind til deres oplevelse af processen, fremhæver de, hvordan de ikke før har oplevet så mange beboere være aktive, og at inddragelsen har motiveret dem til at tage mere initiativ til at styrke området.

GODT GRUNDLAG FOR BRED INVOLVERING AF BEBOERE

At den boligsociale indsats igangsætter lokalsamfundsudvikling, betyder også, at boligsociale medarbejdere kan understøtte realisering af projektidéer ved at opkvalificere beboere og stå til rådighed, når de har behov for hjælp. I Boulevardkvarteret får udvalgte beboere eksempelvis et kursus af kommunen i fundraising, mens andre bliver undervist i at kommunikere gennem YouTube. Det skaber gode rammer for, at udsatte beboere og de, der ikke plejer at være frivillige, også kan engagere sig. Det kræver dog, at de boligsociale medarbejdere hele tiden tilpasser deres grad af involvering i projekterne i forhold til beboernes behov, da medarbejderne ønsker, at beboerne selv står for mest muligt. Hanna har allerede oplevet, hvordan beboere, der aldrig før har været aktive, pludselig deltager og gradvist vokser med opgaven, når de samtidig får støtte og ansvar.

Boligsociale medarbejdere kan samtidig agere netværkskoordinator, hvilket også gør det nemmere at engagere beboere bredt uden for formelle organisationsformer som foreninger eller afdelingsbestyrelser. Medarbejderne kan for eksempel stå for mødeindkaldelse i arbejdsgrupper, generel frivilligpleje og kommunikation om projektets fremdrift. Ved at opsætte rammer for uformel organisering åbner de op for deltagelse i mere tidsafgrænsede og praktiske opgaver. Hanna oplever, at beboere, som sandsynligvis aldrig havde sagt ja til at blive frivillige i en formel organisering med krav om vedtægter og medlemskab, nu deltager. Ved at starte i det små udvikler beboerne sig hurtigt og kan påtage sig større og mere forpligtende opgaver.

ARBEJDSGRUPPE BALANCERER BESLUTNINGSTAGERES OG BEBOERES ØNSKER OG INTERESSER

Når boligsociale bestyrelser er drivkraft for udviklingsprojekter i området, må de erkende, at samskabelse mellem professionelle aktører og beboere ikke nødvendigvis betyder, at man deler samme interesse i projektet – eller at der er lighed i beslutningskraft og ansvarsfordeling. I Boulevardkvarteret har bestyrelsen forsøgt at imødekomme en risiko for at træffe beslutninger hen over hovedet på beboerne ved at nedsætte en arbejdsgruppe bestående af engagerede beboere, den boligsociale projektleder foruden en repræsentant fra bestyrelsen. Arbejdsgruppen skal sikre, at konceptet med en beboerdrevet byudviklingsplan reelt vil fange interesse hos områdets

beboere. Arbejdsgruppen har således – med den boligsociale medarbejder som mediator og mægler – modelleret og godkendt de anvendte metoder og tematikker for udviklingsprocessen undervejs i forløbet.

VOLLSMOSE

”Selvom både kommune og boligorganisationer er enige om, at det er vigtigt at inddrage borgerne i udviklingen af Vollsmose, så er det alligevel svært i praksis. Timingen er en udfordring, for der er flere forskellige planer, der skal konkretiseres samtidig – og der er flere involverede parter. Der kan være en bekymring for, at vi kommer til at love borgerne for meget, hvis vi inddrager dem på et tidligt tidspunkt. Og omvendt, hvis vi venter til sent i processen, så er der mange ting, der er fastlagt. Og borgerne, de er utålmodige, og vil gerne have at vide, hvad der kommer til at ske.”

**Mette Thue Sørensen,
projektkoordinator for Fremtidens
Vollsmose og boligstrategisk udvikling i
Odense Kommune samt del af formandskabet for den boligsociale bestyrelse**

Drivkraften for en strategisk udvikling af et lokalsamfund kan også være tæt koblet til større bystrategiske tiltag, som det ses i Vollsmose. Hvis man vil arbejde strategisk med at transformere et byområde, er lokalsamfundsudvikling et helt centralt og uomtvisteligt greb. Et attraktivt og velfungerende lokalmiljø opstår ikke af sig selv, bare fordi kommuner, boligorganisationer eller private investorer beslutter sig for at bygge nye boliger og veje. Derfor vil aktørerne i Vollsmose arbejde med at understøtte og involvere områdets beboere i de forandringer, området gennemgår.

BYSTRATEGISK UDVIKLINGSPROJEKT SKABER BEHOV FOR DELTAGELSE FRA LOKALSAMFUNDET

I Odense har kommunen samt boligorganisationerne FAB og CIVICA gennem en årrække arbejdet med en bystrategisk udvikling af Vollsmose. "Bystrategisk" indebærer i den sammenhæng, at udviklingen af Vollsmose i højere grad end tidligere tænkes sammen med de overordnede planer for byudvikling i Odense. Visionen er, at Vollsmose skal forbindes bedre med de omkringliggende byområder og blive en integreret del af Odense. Det tiltænkes blandt andet at ske ved at opdele området i flere mindre kvarterer, der hver især kan smelte sammen med tilstødende parcelhusområder. Med parallelsamfunds aftalen er der sat yderligere tryk på denne transformation, som nu også skal involvere nedrivning af ca. 1.000 almene boliger og opførelse af 1.600 nye, private boliger i Vollsmose.

Frem mod 2030 vil Vollsmose blive gennemgribende forandret – både fysisk, socialt og velfærdsmæssigt. I det lys oplever den boligsociale helhedsplan i Vollsmose et behov for at fokusere på udvikling af lokalsamfundet i Vollsmose for at afdække den lokale identitet og understøtte civilsamfundsinitiativer i et område, der er under kraftig forandring.

HELHEDSPKAN KAN KOBLE BEBOERE OG STRATEGISKE BESLUTNINGSTAGERE

Som en aktør, der arbejder tæt på beboerne og har civilsamfundet som et centralt indsatsområde, ser de boligsociale medarbejdere sig selv som de mest

oplagte til at gribe opgaven med strategisk lokalsamfundsudvikling. Bydelskonsulent i den boligsociale helhedsplan Katrine Hallgreen Frederiksen mener, at de boligsociale medarbejdere kan bidrage ved at formidle viden fra beboerne til samarbejdspartnerne i kommune og boligorganisationer. På den måde kan beboernes perspektiv bringes videre til dem, der har ansvar for den overordnede, bystrategiske udviklingsproces.

Medarbejderne fra helhedsplanen præsenterede derfor idéen om et lokalsamfundsudviklende projekt, der skulle spille sammen med byudviklingen, for den boligsociale bestyrelse, hvor kommunen og boligorganisationerne er repræsenteret. Både boligorganisationerne og kommunen har et stort fokus på at involvere borgerne i området og så værdi i projektet. Kommunen valgte at indgå i projektets arbejdsgruppe med medarbejdere, der har erfaring med borgerinddragelse i byudvikling. Samtidig påtog de sig en koordinerende rolle med at sikre kommunal opbakning og samtænkning af de forskellige indsatser i området.

BYSTRATEGISKE UDFORDRINGER SKUBBER LOKALSAMFUND SARBEJDET I BAGGRUNDEN

Selvom gennemførelse af den lovbestemte udviklingsplan for Vollsmose skaber behov for også at udvikle lokalsamfundets sociale fællesskaber, er det ikke altid nemt at integrere de to processer. Ikke mindst på grund af den kompleksitet, der kendetegner de fysiske omdannelser, og de betragtelige investeringer, der er på spil (jf. Kjeldsen et al. 2019).

I Vollsmose viser kompleksiteten sig ved, at mange forskellige planer og processer skal spille sammen: Hvordan skal den overordnede plan for området se ud? Hvilke renoveringer og nedrivninger skal sættes i værk, og hvordan håndteres genhusning? Hvilken organisering skal ligge bag den samlede udvikling, og man kunne blive ved. Lokalsamfundsudviklingen bliver i den sammenhæng endnu et kompleksitetslag – endnu en bold, der skal holdes i luften.

For boligorganisationerne er beboerinddragelse en naturlig og vigtig del i mange forskellige

sammenhænge, også i arbejdet med store fysiske renoveringer. Hanne Rosenberg, chef for udvikling af boligområder i FAB, understreger, at i arbejdet med beboerinddragelse er det afgørende med en gensidig forventningsafstemning – dels i forhold til graden af inddragelse og dels i forhold til forventningerne til resultatet i sidste ende. Netop disse aspekter kan for hende at se være svære at klarlægge, når man ønsker at gennemføre et lokalsamfundsudviklende projekt i en tidlig fase af bystrategisk omdannelse.

I en proces, hvor investorer og politiske beslutningstagere i ministerier såvel som kommune og boligorganisation har meget at skulle have sagt, kan det være svært at afgøre, hvor stor medbestemmelse det er muligt at give beboerne. Og midt i en informationsstrøm om de mange forskellige fysiske forandringer i området kan det også være en udfordring at tydeliggøre for beboerne, hvad de reelt kan få indflydelse på, så der ikke opstår forventninger, som viser sig ikke at kunne imødekommes.

Timing og graden af inddragelse er således et spørgsmål om at finde en delikat balance mellem, hvor meget man skal slippe lokalsamfundet fri til at sætte aftryk på den bystrategiske udvikling, og hvor meget beslutningstagere i kommune, boligorganisationer og investorer skal forhandle på plads bag lukkede døre.

HØJ STRATEGISK KOMPLEKSITET KRÆVER HØJ GRAD AF AFSTEMNING

For at finde frem til en fælles forståelse for, hvordan projektet skal afgrænses og spille sammen med de øvrige tiltag i udviklingen af Vollsmose har parterne haft en række drøftelser i bestyrelsen for den boligsociale helhedsplan. Denne forventningsafstemning har taget tid men har sikret en fælles retning for, hvordan beboerne involveres. Parterne er enige om, at projektet skal understøtte den sociale udvikling af Vollsmose, der er under kraftig forandring, men ikke skal inddrage beboerne i de fysiske omdannelser, da boligorganisationerne varetager beboerinddragelsen i de forskellige afdelinger i udarbejdelsen af de fysiske helhedsplaner for området.

Erfaringerne fra Vollsmose indikerer, at det kan være en svær opgave at finde frem til, hvilken rolle et lokalsamfundsprojekt skal have i en kompleks bystrategisk omdannelsesproces. Der er mange ting, der skal falde i hak og mange hensyn, der skal afstemmes, før man kan tage fat på inddragelsen af beboerne. Det udfordrer hensynet til at komme hurtigt i gang og fastholde momentum. Omvendt er det helt afgørende at prioritere de ressourcer, det kræver at få skabt en fælles forståelse og opbakning blandt alle strategiske aktører.

TEMA 1 I KORTE TRÆK

De forskellige lokale drivkræfter, der igangsætter en strategisk udvikling af de tre boligområder, har forskellige muligheder for og udfordringer med at engagere og inddrage lokalsamfundet i kraft af

deres position som henholdsvis afdelingsbestyrelse, boligsocial bestyrelse og helhedsplan i et boligområde med en lovpligtig udviklingsplan.

DRIVKRAFT	MULIGHEDER	UDFORDRINGER
Beboerdemokrater som drivkraft for at vende udviklingen af boligområdet	• Personligt engagement og lokalt kendskab skaber stort ejerskab til udviklingen. • Grad af frihed fra officielle målsætninger og krav muliggør eksperimenterende tilgang. • Formel demokratisk struktur giver adgang til ressourcer samt stærk forankring.	• Engagements- og aktivitetsniveau afhænger af den tid, afdelingsbestyrelsesmedlemmer har til rådighed. • Der kan være behov for tilførsel af faglige kompetencer, ressourcer og netværk ved eksempelvis at etablere partnerskaber med udvalgte aktører. • Omverdenen ser ikke beboerdemokrater som strategiske aktører i officielle udviklingsprojekter. • Der er behov for i højere grad at understøtte beboerdemokrater organisatorisk.
Boligsocial bestyrelse som drivkraft for at aktivere beboernes ressourcer	• Lokale initiativer kan understøttes bredt i kommune, boligorganisationer og helhedsplan. • Der er mulighed for at allokere ressourcer og sikre, at lokalsamfundsudvikling prioriteres i et langsigtet perspektiv.	• Det kan være svært at sikre lokal forankring og engagement, hvis ikke processen rammesættes ud fra beboernes egne ønsker og lokale behov. • Egne interesser og beslutningskraft i den boligsociale bestyrelse kan udfordre overdragelse af ansvar og indflydelse til beboere.
Boligsocial helhedsplan som drivkraft i bystrategisk omdannelse	• Boligsociale medarbejdere kan formidle viden mellem og koble beboere med strategiske aktører. • Den boligsociale organisationsstruktur giver adgang til netværk og ressourcer, der kan løfte idéer, initiativer og ønsker for lokalsamfundet op på et bystrategisk niveau. • Involvering af beboere kan bidrage til at identificere og italesætte lokalområdets kvaliteter som afsæt for områdets videre udvikling.	• Bystrategiske og lovpligtige fysiske omdannelser i hårde ghettoområder indeholder ikke nødvendigvis en prioritering af lokalsamfundsarbejde. • Boligsociale indsatser er afhængige af politisk opbakning til lokalsamfundsarbejdet. • Strategiske aktører kan have forbehold for at igangsætte inddragende processer og afgive medbestemmelse i komplekse omdannelsesprocesser.

Fælles ramadan-sang fra altanerne i Lundtoftegade under corona-nedlukningen.

MORTEN NIELSEN:

“FOLK GØR BRUG AF UFORMELLE NETVÆRK OG UOFFICIELLE LØSNINGER, SOM ÅBNER OP FOR ANDRE TYPER FÆLLESSKABER END DE TRADITIONELLE”

LED IKKE EFTER CIVILSAMFUNDET, LED EFTER KONFLIKTEN

Morten Nielsen er seniorforsker ved Nationalmuseet og leder af forskningsnetværket Social Urban Modelling. Han har lavet feltarbejde i byer verden over, og erfaringerne herfra peger på, at man ikke nødvendigvis skal starte med civilsamfundsorganisationerne, når man vil finde ud af, hvad borgere engagerer sig i. I stedet foreslår han at kigge på konflikter i lokalområdet, da de er udtryk for, at folk investerer sig i lokale sager:

”Fede idéer og initiativer finder man ikke, hvis man først tænker lokalsamfund. Det gør man, hvis man først tænker problem eller konflikt og undersøger, hvad der er på spil.”

Han ser en tendens til, at borgere trækker sig fra involvering gennem traditionelle kanaler, men at det til gengæld åbner op for nye typer af fællesskaber og alternative måder at engagere sig på. “Potentialet ligger i at rette blikket mod de uformelle netværk og uofficielle løsninger, folk i stedet gør brug af. Konflikter aktiverer forskellige civilsamfundsgrupper, men man ved ikke hvilke på forhånd,” forklarer han.

For at finde frem til en konflikt, der kan aktivere folk, foreslår han, at man tager udgangspunkt i et konkret sted – en plads eller en bydel – og undersøger, hvilke magtkampe der udfolder sig mellem forskellige aktører og beboergrupper. Eksempelvis har han som leder af det tværfaglige forskningscenter Urban Orders Research Center (URO) undersøgt, hvordan

Morten Nielsen, seniorforsker ved Nationalmuseet og leder af forskningsnetværket Social Urban Modelling.

forskellige beboergrupper og lokale organisationer bruger, regulerer og strides om udearealerne i Gellerup:

“I Gellerup fik vi øje på, at fodgængere, unge mænd på knallerter, kvinder af anden etnisk baggrund og boligorganisationer alle bruger udearealerne på forskellige måder. Og nogle gange fungerer den parallelle brug fint, og andre gange opstår der konflikter,” fortæller Morten Nielsen.

UDFORSK MED ÅBNE ØJNE

Morten Nielsen lægger alle forudfattede antagelser til side og går åbent til værks, når han leder efter potentialer for involvering og lokal udvikling. “Skal man arbejde med byudvikling på denne måde, må man starte med at udforske dynamikker – både individuelle og kollektive, formelle og uformelle. Man må parkere alle antagelser om, hvad der er lovligt eller ulovligt, og så være nysgerrig på, hvad der sker,” fortæller han om sin tilgang.

I Gellerup fik URO-gruppen eksempelvis øje på, at de såkaldte ‘gadebänder’, som holder til i områdets udearealer, har en stærk uformel organisering. Det gør dem gode til at dele information og mobilisere hinanden. “Vi så på deres organisering som et stort

potentiale og en effektiv social maskine til at få ting til at ske – og ikke på forhånd som et problem. Og ved at inddrage de unge mænd og deres viden fik vi dem engageret i udviklingen af nye fysiske rammer for Gellerups udendørsområder,” forklarer han.

Morten Nielsens erfaring viser også, at man ikke nødvendigvis skal lede efter kollektive interesser. Der er nemlig et stort potentiale for kollektiv handlingskapacitet i tiltag, der i udgangspunktet er drevet af personlige interesser. “Folk starter ofte med at lave initiativer, fordi de selv har brug for noget bestemt. Resultatet kan blive et fælles gode, men udgangspunktet er ikke nødvendigvis fællesskabet,” pointerer han.

RAMMESÆT DIALOG

Et vigtigt element i at udforske konflikter er at lytte til forskellige aktørers perspektiver. Hos URO har de gjort dette ved at opholde sig i byrummet, tale med folk her og samle lokale aktører og fagfolk på workshops. Morten Nielsen understreger betydningen af at facilitere en proces, hvor man stiller spørgsmål, der inviterer forskellige grupper til at deltage, og samtidig sørge for, at alle kan komme til orde: “Ved at definere konflikten på den rigtige måde kan man få folk til at blive aktive deltagere og bruge konflikten produktivt.”

TEMA 2: MOBILISERING

I de tre boligområder har henholdsvis afdelingsbestyrelse, den boligsociale bestyrelse og den boligsociale helhedsplan eksperimenteret med og afprøvet metoder for involvering og deltagelse. Gennem fortællinger fra de tre boligområder udfolder dette tema bud på forskellige metoder til at udforske lokalområdets værdier, udfordringer, potentialer og interesser – og fremhæver deres forskellige styrker og begrænsninger.

For at forstå, hvad der mobiliserer beboere og mulige samarbejdspartnere i et område, gennemfører aktørerne i de tre boligområder inddragende og udforskende processer. Målet på tværs af boligområderne er at finde frem til en fælles sag, der engagerer lokalt og rummer et potentiale i forhold til områdets fysiske og sociale udvikling.

En ambition i alle tre boligområder er at mobilisere bredt blandt beboere. På den ene side lægger det op til at skabe involverende processer med mere uformelle og uforpligtende muligheder for deltagelse. På den anden side vil den type arrangement eller fremgangsmåde, man vælger, altid henvende sig mere til nogle beboere frem for andre. Et centralt spørgsmål er derfor, hvor repræsentativt man kan engagere, og om det overhovedet er det afgørende parameter for en god inddragelse. Erfaringerne fra de tre boligområder indikerer, at inddragelse også kan have værdi som en vej til at skabe kendskab til en lokal sag, grobund for nye samarbejder, synliggøre lokale ressourcer foruden at finde ud af, hvilke idéer der reelt kan realiseres.

LUNDTOTEGADE

“Vores arrangementer har givet anledning til at involvere både beboere og nye samarbejdspartnere. Vi har investeret i at få tegnestuen Labland til at arrangere og facilitere arrangementerne, så de forstår vores boligområde og idéer bedre og på den måde kan hjælpe med at få en fysisk og social udvikling til at smelte sammen.”

**Søren-Emil Schütt,
formand for afdelingsbestyrelsen**

For beboerdemokraterne i afdelingsbestyrelsen i Lundtoftegade er deres tilgang til at mobilisere beboere og øvrige lokale aktører født ud af en frustration over, at det ikke tidligere havde været muligt at engagere folk bredt i beboerdemokratiet. Gennem forskellige arrangementstyper forsøger de at åbne op for en bredere og mere aktiv deltagerkreds i områdets fysiske og sociale udvikling samtidig med at have fokus på at skabe relationer

til nye samarbejdspartnere, som kan bidrage til den konkrete realisering af en sådan udvikling.

BRED INVITATION TIL ARRANGEMENT UDFØRER STRUKTURERET VIDENSINDSAMLING

Det siler ned på en regnvåd eftermiddag, hvor beboerdemokraterne i Lundtoftegade i samarbejde med tegnestuen Labland har inviteret områdets beboere til et dialogbaseret arrangement kaldet "Vis os Lundtoftegade". Formålet med dagen er at forstå området gennem beboernes øjne og samtidig give beboerne en anderledes oplevelse ved at få dem til at udforske deres eget nabolag på en ny måde. På dagen bliver beboere sendt ud på vandringer i boligområdet for at reflektere over stemningen, brugen af de forskellige udearealer og mulige ruter gennem området.

Arrangementet er planlagt, så det åbner op for mange forskellige muligheder for at komme med indsigter og input til den fysiske udvikling af Lundtoftegades udearealer og gårdrum – man kan få en snak over en kop kaffe eller kakao fra en opstillet kaffevogn, gå ind i et fællesrum og tegne på et kort over lokalområdet, deltage i en vandring eller få en løs snak med én fra afdelingsbestyrelsen eller tegnestuen. Arrangementet er præget af en uformel stemning, som også gør det nemt for forbipasserende spontant at deltage.

Den boligsociale netværksmedarbejder, Mette Nisgaard Larsen, støtter op om afholdelse af arrangementet blandt andet ved at have fokus på, at det bliver nemt og attraktivt for beboerne at deltage. Hun påtager sig praktiske og koordinerende opgaver på dagen og hjælper på den måde både afdelingsbestyrelsen og tegnestuen med at henvende sig til og involvere forskellige målgrupper.

De forskellige muligheder for at deltage på dagen skabte på den ene side mange forskellige input og ønsker fra beboere og forbipasserende til den fremtidige indretning af boligområdets udearealer, og særligt vandringerne satte gang i samtaler om beboernes oplevelse af området. På den anden side viste det sig også at være en udfordring at kombinere en bred invitation til et arrangement med systematisk

indsamling af viden. Erfaringen fra både afdelingsbestyrelsen og Labland er nemlig, at det kræver ressourcer foruden høj grad af koordinering og planlægning at væve sociale aktiviteter sammen med kortlægning af et lokalområde. For beboerne var arrangementet en positiv oplevelse og noget, som efterfølgende er blevet talt om som en succes, men samtidig viste dagen også, at når man prøver at invitere alle ind, er der en risiko for, at man ikke får specifik viden om nogen. Derfor vil afdelingsbestyrelsen fremover overveje, hvad der er det primære formål med den udforskende metode, når de beslutter, hvor uformelt eller styret et arrangement skal foregå.

Se film, der formidler om dagen, [her](#).

DEBATARRANGEMENT SOM STARTSKUD PÅ NYE SAMARBEJDER

Der er disket op med kaffe, te og snacks hjemme i afdelingsbestyrelsesformandens lejlighed. I stuen står der stole i en halvcirkel rundt om sofabordet, og foran er der stole og puder på gulvet, hvor man kan slå sig ned. Den boligsociale netværksmedarbejder, Mette, byder beboere og udefrakommende besøgende velkommen til arrangementet "talerum", der bliver faciliteret af tegnestuen Labland. Forskellige professionelle aktører er inviteret ind til en paneldebat om kerneværdier for lokalområdet, som afdelingsbestyrelsen har identificeret. I alt er der i Lundtoftegade blevet afholdt tre talerum på intime lokationer. Ud over hjemme i dagligstuen er beboere og andre interesserede blevet budt ind til debat i områdets vaskekælder og hobbykælder.

Thea Green fra Labland, der står for at afholde talerum, beskriver denne type arrangementer som kulturarrangementer nærmere end klassiske borgermøder. Tanken er, at talerum skal bidrage til at skabe koblinger mellem afdelingsbestyrelsens kerneværdier for lokalområdet og konkrete hverdagsudfordringer, såsom manglende væresteder for unge eller fordomme om boligområdet. Og på den måde være med til at gøre beboerdemokratiet relevant og nærværende for flere beboere i området.

Afdelingsbestyrelsen i Lundtoftegade har inviteret fagprofessionelle, frivillige, arkitekter og fonde til debatarrangementet 'Talerum' i boligområdets vaskeri.

Samtidig er der for afdelingsbestyrelsesformanden Søren-Emil Schütt et andet formål. Han mener i lige så høj grad, at talerum handler om at afsøge nye samarbejdsmuligheder med professionelle aktører og civilsamfundsaktører. Samarbejder, der kan bidrage til at virkeliggøre afdelingsbestyrelsens visioner for den fysiske og sociale lokalsamfundsudvikling i Lundtoftegade. Derfor er de deltagende i paneldebatten også udvalgt på baggrund af, hvem det kunne være muligt at danne fremtidige partnerskaber med – for eksempel er der inviteret aktører fra socialøkonomiske virksomheder, lokale kultur- og fritidsforeninger samt fonde. Den boligsociale leder, Eline Feldman, har oplevet, hvordan arrangementerne har været med til at skabe positiv opmærksomhed omkring Lundtoftegade i helhedsplanens netværk.

De intime lokationer satte en begrænsning i forhold til, hvor mange der kunne deltage i selve arrangementerne, og da der også var tale om et formaliseret arrangement, var målgruppen til "talerum" relativt smal. Men de samtaler og refleksioner, der fandt sted, er efterfølgende lavet til en podcast, der kan delagtiggøre flere og gøre en bredere skare af mennesker opmærksomme og nysgerrige på de lokale aktørers ambitioner for Lundtoftegades udvikling. Ifølge afdelingsbestyrelsesformand Søren-Emil er

et væsentligt udbytte af denne type arrangement derfor også at ændre på omverdenens forståelse af lokalområdet og få flere til at se stedet som et kraftcenter for nye typer af velfærdsløsninger i stedet for et "ghettoområde".

Hør podcasten [her](#).

BOULEVARDKVARTERET

"Det allervigtigste i inddragelsesprocessen har været at sikre lokalt ejerskab og finde de beboere, som vil være tovholdere for initiativer. Hele processen er lagt an på at iscenesætte dem med stærke idéer, og som er klar på at bære idéerne videre. Man kan nemt have en forestilling om, at de, der bor i et udsat område, ikke kan tage vare på sig selv, men jeg er blevet imponeret over, hvor mange der kan trække en udvikling, hvis de får de rette rammer."

Jørgen Nielbæk
byudviklingskonsulent i Varde Kommune

I Varde Kommune har man, særligt i kommunens landsbyer, i en årrække arbejdet med beboerdrevne processer, der har udmøntet sig i byudviklingsplaner med en samlende vision og projektidéer for en by eller et lokalområde. Den boligsociale bestyrelse i Boulevardkvarteret ønskede at opstarte en sådan proces baseret på beboernes idéer og drømme, som er blevet til en officiel plan for områdets udvikling.

BEBOERDREVET UDVIKLINGSPROCES SKABER FÆLLES FORTÆLLING OM LOKALOMRÅDET OG SÆTTER SKUB I LOKALE DRIVKRÆFTER

Det summer af snak og spændt energi i Boulevardkvarterets beboerhus, da områdets beboere på en efterårsaften stimler sammen til den første workshop i udviklingen af en fælles udviklingsplan for området. Og da Varde Kommunes byudviklingskonsulent, Jørgen Nielbæk, bryder snakken omkring bordene for at forklare formålet med aftenens workshop og den efterfølgende proces, lytter alle i spænding. Han forklarer, hvordan de på i alt to workshops skal komme med deres bud på, hvad den fremtidige fortælling om kvarteret skal være, og i fællesskab udvikle konkrete idéer til projekter og aktiviteter. Et gennemgående bånd for de idéer, der kan

udvælges til udviklingsplanen er, at der skal være en tovholder til at føre idéerne ud i livet. De idéer, der ender med at blive en del af planen, skal præsenteres af beboerne selv til en formel lancering og idébasar på Varde Rådhus.

Tilgangen med at fokusere på de projekter, der har en lokal drivkraft, betyder, at de idéer, der ikke har en tovholder, der vil stå i spidsen for et projekt, heller ikke bliver realiseret. Det kræver personlige ressourcer at få et projekt op at stå, og denne præmis kan betyde, at de udvalgte idéer ikke nødvendigvis er repræsentative for flertallet i lokalområdet, men afspejler, hvilke ressourcepersoner i lokalområdet der ønsker at forpligte sig. Hanna Esmarch Lund, der er projektleder i Boulevardkvarteret, har i processen oplevet, hvordan ellers gode idéer ikke er blevet til noget, fordi der ikke har været overskud blandt beboere med interesse for idéen til at fuldføre den i praksis. For hende handler processen om at kapacitetsopbygge beboere ved at teste deres egne idéer af – og på sigt også finde ud af, hvordan beboere i højere grad kan blive mere aktive i eller helt overtage boligsociale aktiviteter.

Den beboerdrevne udviklingsplan for Boulevardkvarteret, der samler beboernes forslag til nye fællesskaber, sociale aktiviteter og fysiske forandringer i lokalsamfundet.

UDVIKLINGSPROCES SYNLIGGØR BEBOERNES RESSOURCER OG SKABER NYE FÆLLESSKABER

For helhedsplanens projektleder, Hanna, har processen med beboerne været selvforstærkende i den forstand, at ved at udvise en tro på, at beboerne har en masse at bidrage med, så opstår der også et ønske blandt beboerne om at bevise, at det er tilfældet. Derfor er flere beboere i hendes øjne vokset utrolig meget undervejs i forløbet og har påtaget sig et stort ansvar for at realisere deres idéer. På den måde har såvel beboere som boligorganisationer og kommune opdaget, hvor mange ressourcepersoner, der ikke før var aktive i det eksisterende foreningsliv eller på anden måde involveret i boligområdets udvikling, området rummer.

Antagelsen om, at beboerne har værdifulde ressourcer og kan handle i fællesskab, har ligeledes synliggjort beboernes respekt for forskellighed og villighed til at skabe tværgående fællesskaber. Hanna har i udviklingsprocessen set nye samarbejder opstå mellem beboere, som hun er blevet overrasket over. Blandt andet har beboere med somalisk baggrund fundet sammen med en transkønnet og i fællesskab planlagt aktiviteter i områdets udearealer. Den delte interesse for aktiviteterne har gjort, at

de har lært hinanden at kende, og der er bygget bro mellem deres forskelligheder. En beboer og deltager i udviklingsprocessen fortæller blandt andet til lanceringen af byudviklingsplanen, hvordan han igennem processen har lært meget nyt om sit område og ikke mindst om dem, der bor der – noget, der ikke er sket igennem de to år, der er gået, siden han flyttede til området.

Ifølge byudviklingskonsulenten i Varde Kommune, Jørgen Nielbæk, har der været en væsensforskel i at facilitere processen i Boulevardkvarteret i forhold til i de landsbyer, hvor han tidligere har stået for en lignende inddragelse af lokalbefolkningen. For ham at se har processen i Boulevardkvarteret været kendetegnet ved en større åbenhed og et ønske om at handle i fællesskab i boligområdet. For eksempel ved at åbne deres lejligheder op i forbindelse med Eid, så alle fra byen kan komme på besøg, eller ved at opstarte et netværk, hvor man kan byde ind med it-kompetencer, sykundskaber eller håndværkersnilde, så man kan hjælpe hinanden ved at 'bytte' færdigheder. Jørgen tænker, at potentialet for at handle i fællesskab bunder i en gensidig respekt for forskellighed og et lokalt ønske om at modbevise negative fordomme om boligområdet, som beboerne formoder, der er blandt borgerne i det øvrige Varde.

Til lanceringen af Boulevardkvarterets udviklingsplan havde engagerede beboere forberedt en "idé-bazar" med stande, hvor nysgerrige beboere kunne blive klogere på planens projekter og skrive sig på, hvis de ville hjælpe med at stable dem på benene.

VOLLMOSE

“Det handler om at lave attraktive områder. Selvom de skal rive 40% af boligerne ned, har de stadig 60% tilbage, og de skal være velfungerende, og beboerne her skal være klar til at tage imod nye naboer, som ikke bor alment, men bor på andre måder. Samtidig betyder nedrivningen, at vi skal være opmærksomme på, hvad der er værd at bevare. Når huset brænder ned, hvad er det så for et arvesølv, man tager med? Det er jo det, vi kan bære videre. Det er jo legacy.”

**Katrine Hallgreen Frederiksen,
bydelskonsulent i den boligsociale
helhedsplan i Vollsmose**

I praksis har meget boligsocialt arbejde gennem tiden holdt sig inden for matriklen af de almene boligområder. Man er ikke lykkedes med at skabe det sammenhængende lokalsamfund, der kunne gøre det muligt at få ressourcer og netværk til at spille sammen på tværs af udsatte og omkringliggende byområder eller på tværs af socioøkonomiske forskelle i og uden for det udsatte boligområde. Men med omdannelsen af Vollsmose er opgaven at bryde grænsen langs Vollsmose Allé, der afgrænser det udsatte boligområde fra omkringliggende bykvarterer, også i social forstand.

BEBOERNES HISTORIER VISER VEJEN

Aktørerne bag den strategiske lokalsamfundsudvikling i Vollsmose tror på, at det er en udforskende og lyttende tilgang, der skal til for at identificere de kvaliteter og fælles interesser, som tværgående lokale fællesskaber kan samle sig om i Vollsmose. De vil udforske, hvad det er for nogle gode historier, folk på begge sider af Vollsmose Allé fortæller om området, og finde de særegne værdier, som en fremtidig fysisk udvikling af området skal bygge på.

Den boligsociale indsats planlægger at udvælge informanter, der har været aktive i lokalsamfundet i Vollsmose, og som kender stedets historie. Tanken er at starte inden for matrikelgrænsen og i anden omgang tale med beboere på den anden side af Vollsmose Allé. Derefter planlægger de, at der skal gennemføres et uformelt socialt arrangement, for eksempel en fællesspisning, der giver beboere på begge sider af alléen mulighed for at komme i dialog om, hvad de opfatter som kvaliteter ved området. Arrangementet skal være båret af hygge, så beboerne får lyst til at deltage og møde hinanden.

I en tredje fase er det håbet, at beboerne vil pege på nogle aktiviteter, arrangementer eller tiltag, der kan danne grundlag for beboerdrevne aktiviteter på tværs af beboergrupper og matrikelgrænser. De boligsociale medarbejders filosofi er, at beboerne skal arbejde sammen om noget konkret, for at fællesskaberne kan opstå. Ved at tage udgangspunkt i stedet og dets særegenhed som et fælles samlingspunkt vil aktørerne i Vollsmose arbejde med at skabe nye tværgående sammenhold.

TEMA 2 I KORTE TRÆK

Aktørerne i de tre boligområder har eksperimenteret med forskellige metoder til at mobilisere lokalsamfundet og udforske lokale ønsker, behov, ressourcer og problemstillinger som afsæt for en strategisk lokalsamfundsudvikling. Ud fra en ambition på tværs af boligområderne om at

sikre en bred deltagelse og repræsentativitet blandt forskellige lokale grupperinger og forsøg på at mobilisere bredt i lokalsamfundet, kan der udledes følgende erfaringer med de forskellige metoders styrker og begrænsninger:

METODE	STYRKER	BEGRÆNSNINGER
Åbent arrangement	- Mulighed for at ramme en bred målgruppe ved at tilbyde mange forskellige muligheder for deltagelse. - Socialt samvær og uformel dialog på tværs af lokale aktører og beboergrupper.	En bred invitation kan udfordre systematisk indsamling af viden. Er det målet at kombinere sociale aktiviteter med vidensindsamling om forskellige grupper i lokalsamfundet, kræver det grundig planlægning og ressourcer til facilitering.
Debatarrangement	- Afsøge nye samarbejdsmuligheder. - Skabe positiv opmærksomhed omkring området og synliggøre de lokale aktørers ambitioner og handlekraft for omverdenen.	Rammer en relativt smal målgruppe af deltagere, der i forvejen interesserer sig for det emne eller den sag, der tages op.
Udviklingsproces	- Identificere, hvilke idéer og forslag folk er villige til at lægge deres tid og energi i at virkeliggøre. - Beboere får mulighed for at tage ansvar for projekter og vokse med opgaven. - Beboeres samarbejde om den konkrete udførelse af projekter skaber større kendskab på tværs af forskelligheder.	Udvalgte projekter og idéer til realisering er ikke nødvendigvis repræsentative for flertallet i området, men afspejler stedets ressourcepersoner.
Udforskning af stedets særegenhed	Skabe nye fællesskaber og sammenhold på tværs af beboergrupper og matrikelgrænser.	Når initiativet til et nyt tværgående sammenhold tages ovenfra og er besluttet ud fra en allerede defineret fysisk omdannelsesproces, kan det muligvis vise sig svært at mobilisere folk til at tage aktivt del i udviklingen.

ESBEN DANIELSEN:

“DET GIVER IKKE MENING AT LAVE NOGET SOM HELST, SOM IKKE ER FORANKRET”

DET HANDLER OM AT FINDE BOLIGOMRÅDETS STYRKEPOSITIONER

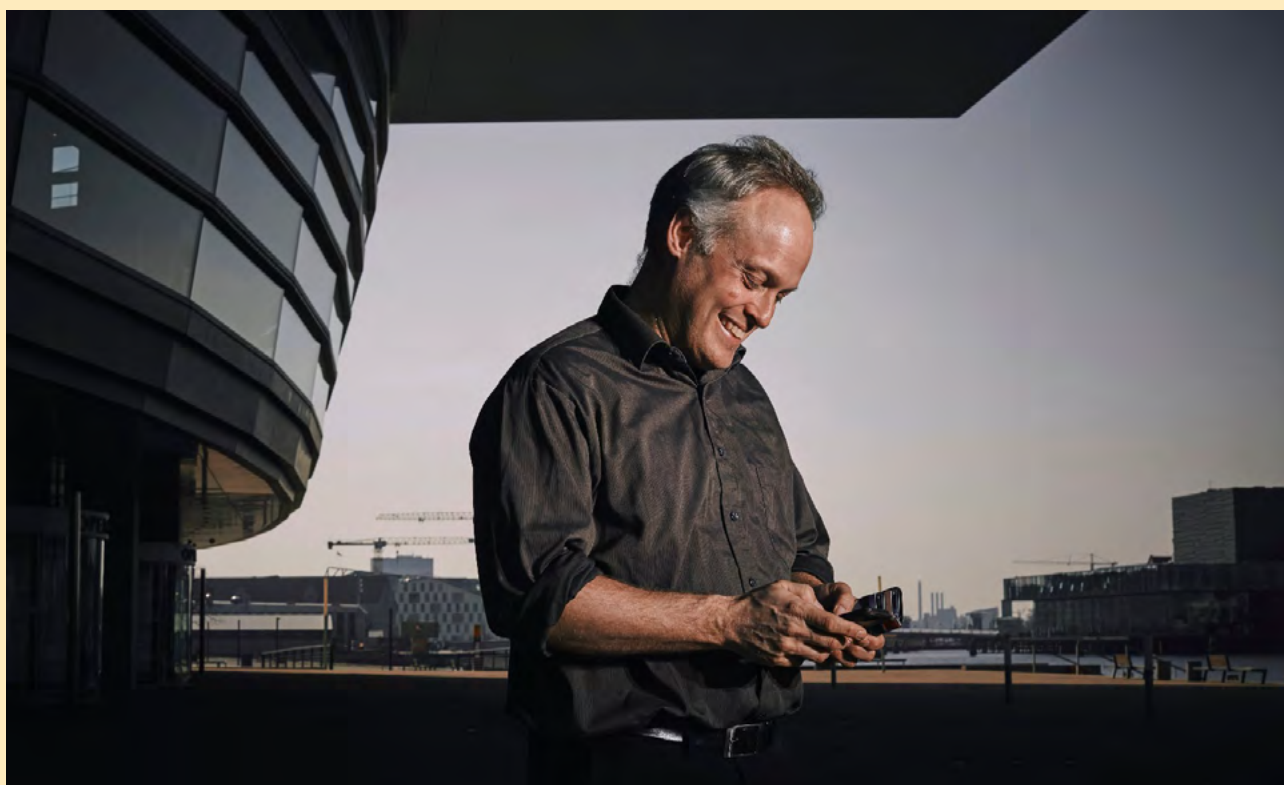
”I strategier identificerer man, hvor problemerne er størst, og tager fat i det problembaserede først. Men i en lokalsamfundstilgang starter man der, hvor der er noget at bygge på. Altså hvor der er nogle ressourcer og styrkepositioner.”

Ifølge Esben Danielsen handler engagement fra lokalsamfundet om lyst, begejstring og irrationelle betragtninger, og om at blive personligt udfordret og få medbestemmelse. Derfor er det for ham også paradoksalt og problematisk, når kommuner ser frivillige som leverandører af ydelser og produkter:

”Ordene strategi, mål, handleplan og evaluering er i denne sammenhæng problematiske, fordi der kommer en kommunal eller virksomhedstænkning ned over civilsamfundet. Det er nærmest to forskellige paradigmer og to forskellige tanke sæt, der støder sammen.”

AT NAVIGERE MELLEM STRATEGI OG LOKAL BEGEJSTRING

For boligsociale medarbejdere er det, som Esben Danielsen ser det, afgørende at kunne navigere mellem en strategisk verden og en lokal hverdagsverden. Samtidig er man dermed også fanget mellem strategiske planer og lokal begejstring:

Esben Danielsen, direktør i Lokale og Anlægsfonden.

"De boligsociale medarbejdere kan både tale ind i en kommunal strategi og løbe rundt og spille fodbold med beboere. Men det skaber også en risiko for, at indsatser enten passer ind i de strategiske rammer, eller at de rent faktisk bliver realiseret og får betydning. For reelt at lykkes med indsatser er det altafgørende, at indsatserne bliver koblet med glæden og lysten lokalt."

FÆLLES BOFORMER SOM DRIVER FOR ENGAGEMENT

Det vrirler med spirende bofællesskaber og landsbyfællesskaber rundtomkring i Danmark, som på forskellige måder formår at samle mennesker om deres boform og engagere beboere i deres lokalområde. Den måde, man bor sammen på og organiserer sig i det almene, er, ifølge Esben Danielsen, en stærk base for at skabe deltagelse:

"Det at kunne organisere sin fælles boform er normalt den største driver for engagement. Men i beboerdemokratiet er dette element på en eller anden måde forsvundet og erstattet af en fastlåst organisering, hvor fokus alene er på medbestemmelse og ikke på deltagelse. Ikke at det demokratiske ikke er godt og vigtigt, men at lokalsamfundets engagement og deltagelse i løsninger samtidig er gledet i baggrunden."

Derfor handler den organisatoriske ledelsesopgave for Esben Danielsen også om at skabe frirum. Om at finde frirummet inden for regler og myndigheder. "Jeg oplever, at folk er meget forstående over for, at der er grænser, men de gider ikke have benspænd hver dag. Hvis man blander sig i alle elementer, så slår man engagementet i stykker. Der bliver nødt til at være lommer af totalt frirum. Vi må slippe frygten for, at der sker noget, vi ikke har styr på. Det skal vi simpelthen gøre op med, for det er en præmis! Hvis folk tror på formålet, så laver de også noget fedt."

TEMA 3: FOKUS

Den udforskende, afsøgende og mobiliserende proces beskrevet i tema 2 efterlader aktørerne i de tre boligområder med mange mulige veje at forfølge i forhold til udvikling i lokalsamfundet. Derfor opstår der en opgave med at udvælge, hvilke idéer der skal konkretiseres, og hvordan de kan realiseres. Dette tema formidler forskellige tilgange til, hvordan man kan prioritere mellem forskellige idéer og sætte fælles retning for ønskede forandringer i lokalområdet.

Da den boligsociale indsats i Vollsmose endnu ikke har gennemført en mobiliserende proces, og derfor ikke er nået til at udvælge fokus, indgår de ikke i dette tema. Erfaringerne fra de to øvrige boligområder, Lundtoftegade og Boulevardkvarteret, viser, at der ligger et dilemma i processen med at vælge idéer fra: Hvor længe skal alle muligheder holdes åbne? Hvem skal foretage de prioriteringer, der ligger i at skabe fokus? Og hvordan kan man skabe dialog og opbygge forståelser på tværs af beboergrupper og professionelle aktører, som gør det muligt at træffe beslutninger i fællesskab?

I de to boligområder arbejder aktørerne med at udvælge fokus og planlægge realiseringen af lokale idéer ved at tilrettelægge dynamiske processer, der løbende kan sikre forbindelse og udveksling mellem på den ene side beboernes viden og engagement og på den anden side kommunale og statslige planer og beslutninger for lokalområdet.

LUNDTOFTEGADE

“Jeg elsker at være i rum, hvor man holder muligheder åbne. I det øjeblik, man træffer en beslutning og siger ja eller nej og udøver en magt, er der nogle, der får glæde af beslutningen, mens rigtig mange andre ikke gør. For mig handler det om at beholde så stor kompleksitet som muligt, for at så mange som muligt kan koble sig på. Derfor er det utilfredsstillende at konkretisere. Men jeg kan også se, at min tilgang kan komme til at kvæle folk. De bliver frustrerede over de mange forskellige projekter og planer.”

Søren-Emil Schütt,
formand for afdelingsbestyrelsen

Som det ses i Lundtoftegade, kan de lokale beboerdemokrater tage den styrende rolle i at træffe strategiske beslutninger og sætte retningen for lokalsamfundsarbejdet. I Lundtoftegade har afdelingsbestyrelsen en ambition om at udvide beboerdemokratiet ved at involvere områdets beboere og lokale organisationer så meget som muligt i de beslutninger, de træffer. De ser en demokratisk værdi i at give beboerne større kontrol over udviklingen af deres boligområde.

ET IDEAL OM AT FASTHOLDE DYNAMIKKEN

Beboerdemokraterne møder dog udfordringer, når de skal omsætte de kerneværdier, de har identificeret for boligområdet, såsom 'solidaritet' og 'socialt ansvar', til konkrete projekter og handleplaner. For formanden i afdelingsbestyrelsen, Søren-Emil Schütt, er det vigtigt at holde muligheder åbne så længe som muligt. Han ser en styrke i, at udviklingsarbejdet rummer uorden, da det giver plads til energi og nytænkning. Søren-Emil ønsker, at beslutninger hele tiden skaber muligheder, for at nye deltagere kan byde ind og deltage i processen. Afdelingsbestyrelsen arbejder derfor ud fra et princip om at 'holde såret åbent' (Esposito 2019 [1998]). Det vil sige at give plads til uenigheder og konflikter og fastholde en dynamisk proces frem for at gå imod definering af fastlåste mål. Idealet er at bevare et rum for samskabelse, der kan åbne op for nye perspektiver og muligheder for fællesskab.

Mens der er åbenlyse styrker i afdelingsbestyrelsens mod på udforskning og forandring, følger der også en udfordring: De sætter gang i mange forskellige tiltag, og den boligsociale konsulent fra KAB, Stephane Parize, ser en risiko for, at beboerdemokraterne kan komme til at brænde ud i forsøget på at forfølge alle idéer og planer på én gang. Med et ideal om at arbejde frit og åbent kan det være svært for beboerdemokraterne at få skabt tydelige forandringer for beboerne. Stephane er dog opmærksom på, at han ikke skal pålægge dem mere struktur, der potentielt kan betyde, at de mister deres motivation og engagement. Ønsket om struktur skal komme fra dem selv.

LØBENDE INVOLVERING OG BESLUTNINGSTAGNING

Idérigdommen og drivkraften blandt afdelingsbestyrelsen for at udvikle lokalområdet har hidtil udmøntet sig i et væld af projekter. Med hjælp fra tegnestuen Labland og Stephane fra KAB har afdelingsbestyrelsen forsøgt at samle projekterne i en overordnet og koordineret plan – en fysisk helhedsplan. Eller som den også bliver kaldt: en "udskæringsplan" for Lundtoftegade. Udskæringsplanen inddeler boligområdet i mindre områder som brikker i et samlet puslespil. De mindre områder kan omdannes i etaper i samarbejde med forskellige puljer og fonde med varierende tidshorisonter. Afdelingsbestyrelsen er allerede i gang med at udvikle en ny boldbane i et grønt område i den sydlige del af boligområdet i samarbejde med den lokale boldklub Nørrebro United og med støtte fra Lokale og Anlægsfonden og Realdania. Samtidig arbejder de med at skaffe midler og etablere samarbejder om at udvikle et modulært urbant drivhus i områdets nordlige ende samt at omdanne en kommunal bygning, der har stået tom i årevis, til et sted, hvor beboere kan mødes og lave aktiviteter. Men det største projekt, de arbejder på, er at søge støtte hos Landsbyggefondens infrastrukturmidler til at omdanne udvalgte gårdum og kantzoner.

Tanken er fremadrettet at fokusere på udvikling af et enkelt udeareal ad gangen, så afdelingsbestyrelsen løbende kan involvere og mobilisere forskellige grupper af beboere om et konkret område, som beboerne nemt kan forholde sig til. Ved at udforme en plan for en dynamisk proces frem for en færdigudviklet plan, der fastsætter et design for omdannelsen af alle boligområdets udearealer, tager afdelingsbestyrelsen højde for, at behov, planer og indsatser i området kan forandre sig. Afdelingsbestyrelsen kan få en ny fondsbevilling, kommunen kan igangsætte en klimatilpasning, og beboerne kan få nye ønsker til udearealerne. Planen skal som en strategisk ramme koordinere forskellige fysiske omdannelsesprojekter fremadrettet og sikre, at beslutninger træffes i samarbejde med dem, der skal leve med konsekvenserne af dem.

For at sikre, at planen passer ind i de rammer, der er udstukket for Landsbyggefondens infrastrukturmidler, trækker afdelingsbestyrelsen på den boligsociale konsulent fra KAB, Stephane. Han fungerer som en brobygger, der oversætter mellem beboerdemokraternes ønsker og de muligheder, fonden og boligadministrationen udstikker.

BOULEVARDKVARTERET

“Når vi i bestyrelsen har besluttet at igangsætte en byudviklingsplan, er det, fordi vi gerne vil være med til at præge udviklingen i området. Jeg er meget glad for, at det i vores boligområde er bestyrelsen, der driver lokalsamfundsudviklingen, fordi det også er os, der har ansvaret.”

**Heidi Nielsen,
formand for den boligsociale bestyrelse**

Processen med at fokusere og realisere projekter om lokalsamfundsudvikling kan også understøttes gennem den boligsociale indsats. Det ses i Boulevardkvarteret, hvor den boligsociale bestyrelse indtager rollen som projektleder, der driver udviklingsprocessen fremad. Bestyrelsen gør realiseringen af den beboerdrevne byudviklingsplan til en integreret del af bestyrelsesarbejdet og allokere medarbejdertimer i helhedsplanen til at understøtte udvalgte projektidéer. På den måde sikrer de sammenhæng mellem den boligsociale indsats og en beboerdrevet byudviklingsplan og omvendt.

BOLIGSOCIAL BESTYRELSE STYRKER REALISERING AF LOKALE INITIATIVER

For Heidi Nielsen, der er formand i Boulevardkvarterets boligsociale bestyrelse, handler byudviklingsplanen om at give beboerne så meget ansvar som muligt, og ideelt set er det beboerne selv, der skal drive realiseringen af deres projektidéer. Men i sidste ende er det bestyrelsen, der bærer det overordnede

ansvar for, at en positiv udvikling finder sted i området. Derfor ser hun en fordel i, at bestyrelsen tager en aktiv rolle i at bringe udviklingsplanens forskellige idéer til live. Som bestyrelse kan parterne prioritere og allokere ressourcer til at understøtte lokalsamfundsprojekter – både i kommunen, boligorganisationerne og helhedsplanen. Det kan i hendes øjne sikre, at udviklingsprojekter ikke bare kommer i gang, men også at de rent faktisk realiseres, fordi projekterne ikke udelukkende står eller falder med beboernes engagement eller eventuelle fraflytning af boligområdet.

I bestyrelsen forsøger de hele tiden at finde en balance mellem hensynet til at afgive kontrol til beboerne og hensynet til at gøre forslag til virkelighed. Det betyder, at det både er beboernes engagement og bestyrelsens interesser, der driver realiseringen. Nogle af beboernes forslag har beboerne selv startet op kort efter – eller endda forinden – lanceringen af byudviklingsplanen. I arbejdsgruppen (læs mere om denne på side X) er bestyrelsesrepræsentanten og de aktive beboere blevet enige om, at en del af de øvrige projekter kan understøttes gennem helhedsplanen, som det vil blive uddybet i afsnittet herunder. Og endelig har der været projektidéer for større omdannelser af områdets udearealer og etablering af bedre infrastruktur på tværs af boligområder og villakvarterer, som der i første omgang skal skaffes økonomiske midler og indhentes nødvendige tilladelser til.

Fordi idéerne, der knytter sig til omdannelse af det fysiske miljø, har vist sig at være omfangsrige, har ingen beboere meldt sig som tovholder for dem. Bestyrelsen ser dog en stor værdi i projekterne, fordi de understøtter deres strategiske mål om at åbne boligområderne mere op for resten af byen. Samtidig ved bestyrelsen fra udviklingsprocessen, at det også er et ønske fra beboerne. Derfor har de valgt at overtage projektet og bruge ressourcer på at udarbejde en større fondsansøgning. Bestyrelsen er dog opmærksom på, at det kan betyde, at beboerne mister ejerskabet til de fysiske forandringer, men planlægger at afholde endnu en inddragende proces med områdets beboere på tværs af boligområdet

og de omkringliggende villakvarterer, såfremt de får skaffet midler til omdannelsen. Med et storskala-projekt, der kræver tilladelser, koordinering og væsentlige økonomiske midler, viser processen i Boulevardkvarteret, at der kan være behov for at centralisere beslutninger i en periode og inddrage bredt blandt beboerne ad flere omgange.

SAMTÆNKNING AF LOKALSAMFUNDS- UDVIKLING OG HELHEDSPLAN

For at understøtte beboerne i at realisere deres projektidéer har den boligsociale bestyrelse besluttet, at de boligsociale medarbejdere skal bruge ressourcer på byudviklingsplanen. En forudsætning er dog, at der er et overlap til helhedsplanens målsætninger og indsatser.

I Boulevardkvarteret viste det sig, at mange af beboernes forslag til udvikling af lokalsamfundet passede ind i helhedsplanens indsatsområder. Særligt idéer om fællesskabsfremmende aktiviteter kunne enten kobles til eksisterende tiltag eller skrives ind i helhedsplanen som nye indsatser. For eksempel kunne forslag om at starte en mandeklub og en mor- og barn-café nemt understøttes under indsatsområdet 'forældreansvar og forebyggelse' (Landsbyggefonden 2015). De boligsociale medarbejdere sørger for, at projekterne hele tiden har en tovholder og engagerede beboere tilkøbt, hvis enkelte beboere skulle melde fra undervejs i realisering. Derudover hjælper de boligsociale medarbejdere også beboere fra arbejdsgruppen med at udforme en samlet fondsansøgning om økonomisk støtte til de fællesskabsskabende aktiviteter.

I stedet for kun at tænke lokalsamfundsudvikling ind i rammerne af en eksisterende helhedsplan kan lokalsamfundsudvikling også være med til at forme nye helhedsplaner. I Boulevardkvarteret arbejder den boligsociale indsats med at skrive lokalsamfundsarbejdet ind i ansøgninger om nye bevillingsperioder for helhedsplanerne – enten som udviklingsprojekter eller ved at indarbejde beboernes input og konkrete projektidéer i nye aktivitetsbeskrivelser. For projektlederen i helhedsplanen, Hanna Esmarch Lund, er forhåbningen, at den boligsociale indsats i højere grad vil være forbundet til beboernes egne ønsker. På denne måde kan beboerne få en større stemme i de strategiske indsatser i området.

VÆR OPMÆRKSOM PÅ TILPASNING AF PROJEKTER

Da et strategisk fokus på lokalsamfundsudvikling sigter mod at give beboerne større indflydelse på beslutninger om lokalområdets udvikling, er det vigtigt ikke at miste beboernes engagement, når projektidéer tilpasses en boligsocial indsats. Det blev aktuelt i Boulevardkvarteret, hvor Hanna har været opmærksom på, at en gruppe beboeres forslag om at starte en mandeklub ikke endte med at blive et lukket fællesskab, der kun retter sig mod beboere af minoritetsbaggrund. Da helhedsplanens fællesskabsrettede indsatser ikke må være ekskluderende og gerne skal bygge bro på tværs af etniske skel, har hun haft fokus på, at alle skal føle sig velkomne i mandeklubben. Hanna er dog opmærksom på at have en løbende dialog med tovholderen og de aktive beboere i projektet, når hun tilpasser projektet helhedsplanens rammer, for at sikre, at de stadig brænder for idéen.

TEMA 3 I KORTE TRÆK

Da en strategisk lokalsamfundsudvikling indebærer en prioritering af indsatser og projekter, er aktørerne gået i gang med at beslutte, hvilke forslag og idéer de i første omgang

skal forfølge og konkretisere. Boligområderne Lundtoftegade og Boulevardkvarteret repræsenterer forskellige tilgange til at udvælge fokus, hvilket resulterer i følgende styrker og begrænsninger:

METODE	STYRKER	BEGRÆNSNINGER
LUNDTOFTEGADE		
• Beboerdemokrater står selv for at udvælge ideer og lægge en plan for deres realisering. • De udsætter beslutningstagning så længe som muligt. • De udformer en plan for en proces med løbende involvering og beslutningstagning.	• Høj grad af indflydelse fra områdets beboere. • Den dynamiske proces giver plads til forskellige perspektiver og nytænkning. • Processen giver mulighed for løbende involvering af beboere i fysiske omdannelsesprojekter.	• Den dynamiske proces, hvor mange forskellige idéer og projekter holdes i spil, skaber risiko for, at beboerdemokrater og andre involverede brænder ud.
BOULEVARDKVARTERET		
• Både beboernes engagement og den boligsociale bestyrelses interesser driver prioriteringen. • Den boligsociale bestyrelse tager ansvar for at understøtte realisering af idéer. • Helhedsplanen arbejder med at understøtte beboernes engagement.	• Kobling til det strategiske niveau i bestyrelsen giver mulighed for at allokere ressourcer til at understøtte realisering af projektidéer. • Arbejdsgruppe skaber rum for fælles beslutningstagning. • Professionelle aktører kan varetage tunge arbejdsopgaver, der kræver høj grad af koordinering og økonomiske midler.	• Beboere kan miste engagement til projektidéer, når de tilpasses den boligsociale indsats.

Fælles ramadan-sang fra altanerne i Lundtoftegade under corona-nedlukningen.

HENNING WINTHER:

”DEN BOLIGSOCIALE OPGAVE ER AT BÆRE DE ENGEREDE ILDSJÆLE FREM OG ITALESÆTTE DERES VÆRDI, SÅ DE IKKE BRÆNDER UD”

HVIS VI SKAL LYKKES, SKAL VI HAVE FORENINGER OG ILDSJÆLE MED

Henning Winther er udviklingskonsulent i Østjysk Bolig og har stået i spidsen for sociale og organisatoriske udviklingsprocesser i Gellerup ved Aarhus, Gadehavegård i Høje-Taastrup og i Bispehaven. For ham er det afgørende at have fokus på at motivere lokalsamfundet og skabe langsigtede løsninger for at sikre bæredygtighed i indsatser. Det handler om at få aktiveret den handlekraft, der findes hos de strategiske aktører – men først og fremmest hos beboerne:

”Det er fint at skabe strategiske partnerskaber med for eksempel politi, de sociale myndigheder, skolen og klubberne, for de skal være med på at understøtte

et velfungerende civilsamfund. Men hvis vi ikke har foreningerne og ildsjælene med, så lykkes vi ikke med at løfte lokalsamfundet og få ting til at ske.”

Derfor bør boligsociale medarbejdere og ledere, i hans øjne, følge beboernes engagement og kun fylde på med det, de selv efterspørger:

”En del af vores rolle i det boligsociale handler om at holde projekter med eksterne puljemidler fra døren, så de ikke ender med at gå ind og undergrave den lokale fodboldklub eller noget lignende. Eller hvis der er mulighed for det, så skal de integreres i den eksisterende struktur for initiativer og samarbejde, der allerede er i boligområdet.”

Henning Winther, udviklingskonsulent i Østjysk Bolig

UNDERSTØT DET LOKALE ENGAGEMENT STRATEGISK

Ifølge Henning Winther er det afgørende, at den boligsociale indsats ikke minimerer lokalsamfundets muligheder for at agere selv og tage ansvar:

"Hvis der er et lokalt engagement, skal vi hjælpe med at strukturere det og få det til at fungere. For hver gang vi sætter en medarbejder til for eksempel at lege forælder, så fratager vi også borgere muligheden for at gøre en forskel selv." Derfor må man gribe fat i de lokale ressourcer og sørge for at understøtte dem strategisk og spørge:

"Hvad kan vi få til at vokse? Og så understøtte det lokale engagement strategisk og langsigtet ved at tænke midlertidigheden over i drift. Vi kan hjælpe med at få engagementet organiseret og bane vej for varig forandring og en ny historie om boligområdet," fortæller han.

ET LANGSIGTET PERSPEKTIV, DER PÅVIRKER DRIFTEN

Henning Winther ser altså den bæredygtige og strategiske udvikling ske i driften:

"Man skal have et langsigtet perspektiv. Projekterne med eksterne puljemidler har for eksempel typisk et kortsigtet perspektiv. De skaber ikke forandring. Drift og langsigtede boligsociale og fysiske udviklingsplaner arbejder på den lange bane og på at påvirke driften."

En barriere ligger ifølge Henning Winther i selve velfærdsområdet og silostrukturer i kommuner, der er styret af krav og mål, som ikke har et helhedsorienteret perspektiv.

"Værdien skabes kun, hvis vi får koblet de strategiske ledere med lokalmiljøet gennem dialog og samarbejde. Det skal ikke handle om at løse en 'velfærdsopgave' men om at få lokale problemer løst med udgangspunkt i motiverede borgere. Vi skal lade borgerne komme til orde og give dem indflydelse," afslutter han.

LITTERATUR

Aner, Louise; Annelise Murakami & Josefine

E. B. Hansen (2016): "Aktiviteter der styrker naboskabet – Kortlægning af international forskning og erfaringer". Center for Boligsocial Udvikling.

Arthurson, Kathy; Iris Levin & Anna Ziersch

(2015): "Social mix, '[A] very, very good idea in a vacuum but you have to do it properly!' Exploring social mix in a right to the city framework". International Journal of Housing Policy, 15(4), s. 418-435.

Bach, Jonas S. (2019): "Demolition Blues.

Resistance Against Demolition Plans in a Danish Disadvantaged Affordable Housing Estate". Archivio antropologico mediterraneo [online], Anno XXII, n. 21 (2).

Bernstein, Ruth S.; Morgan Bulger, Paul

Salipante & Judith Y. Weisinger (2019): "From Diversity to Inclusion to Equity: A Theory of Generative Interactions". Journal of Business Ethics, s. 1-16.

Camina, M. M. & M. J. Wood (2009): "Parallel Lives:

Towards a Greater Understanding of What Mixed Communities Can Offer". Urban Studies, 46(2), s. 459-480.

Chaskin, Robert J. & Mark L. Joseph (2010):

"Building 'Community' in Mixed-Income Developments". Urban Affairs Review, 45(3), s. 299-335.

Chaskin, Robert J. & Mark L. Joseph (2011):

"Social Interaction in Mixed-Income Developments: Relational Expectations and Emerging Reality". Journal of Urban Affairs, 33(2), s. 209-237.

Chaskin, Robert J.; Amy Khare & Mark L. Joseph

(2012): "Participation, Deliberation, and Decision Making". Urban Affairs Review, 48(6), s. 863-906.

Chaskin, Robert J. & Mark L. Joseph (2015):

"Contested Space: Design Principles and Regulatory Regimes in Mixed-Income Communities in Chicago". The Annals of the American Academy of Political and Social Science, 660(1), s. 136-154.

Cheshire, Paul (2011): "Why do birds of a feather

flock together? Social mix and social welfare: a quantitative appraisal". I: G. Bridge, T. Butler & L. Lees (red.), Mixed Communities. Gentrification by stealth? Policy Press.

Clarke, John (2014): "Community". I: D. M. Nonini

(red.), A Companion to Urban Anthropology. Wiley-Blackwell.

DeRienzo, Harold (2012): "Community Organizing

for Power and Democracy: Lessons Learned from a Life in the Trenches". I: J. Defilippis & S. Saegert (red.), The Community Development Reader. Routledge.

Duus, Gitte; Mia Husted, Karin Kildedal, Erik

Laursen & Ditte Tofteng (red.) (2014): "Aktionsforskning – en grundbog". Samfundslitteratur.

Esposito, Roberto (2019 [1998]): "Communitas

– Fællesskabets oprindelse og skæbne". Forlaget THP.

Foldgast, Anne Maria; Siff M. Langkilde, Katrine

Wamsler & Natasja Lund (2019): "Frivillighed i udsatte boligområder – En rapport om arbejdet med frivillige beboere i den boligsociale indsats". Center for Boligsocial Udvikling.

Frandsen, Martin S. (2018): "Samskabelse som

læreproces – en fortælling om et byudviklingslaboratorium og en boligsocial helhedsplan". Roskilde Universitet.

Healey, Patsy (2002): "On Creating the 'City' as a Collective Resource". *Urban Studies*, 39(10), s. 1777-1792.

Healey, Patsy (2004): "The Treatment of Space and Place in the New Strategic Spatial Planning in Europe". *International Journal of Urban and Regional Research*, 28(1), s. 45-67.

Healey, Patsy (2009): "In Search of the 'Strategic' in Spatial Strategy Making". *Planning Theory & Practice*, 10(4), s. 439-457.

Ibsen, Bjarne & Michael Fehsenfeld (2016): "Frivillighed i det boligsociale arbejde". Syddansk Universitet, Institut for Idræt og Biomekanik, CISC.

Kjeldsen, Lasse; Sarah Lunar, Maria Riemenschneider & Sidsel V. Breau (2018): "Kriminalitetsforebyggelse i netværk – En undersøgelse af netværkssamarbejdet i Tingbjerg-Husum". Center for Boligsocial Udvikling.

Kjeldsen, Lasse; Nana Ø. Frederiksen & Rikke B. Sundstrup (2019): "Boligsocialt arbejde under omdannelse – Hvordan det boligsociale arbejde kan understøtte bystrategiske omdannelser i udsatte boligområder". Center for Boligsocial Udvikling.

Landsbyggefondens (2015): "Regulativ om tilskud til boligsocial indsats i udsatte almene boligafdelinger (2015-18-midlerne)".

Lelévrier, Christine (2013): "Social mix neighbourhood policies and social interaction: The experience of newcomers in three renewal developments in France". *Cities* (35), s. 409-416.

Nielsen, Kurt A. & Birger S. Nielsen (2007): "Kritisk Utopisk Aktionsforskning: Demokratisk naturforvaltning som kollektiv dannelsesproces". I: T. B. Jensen & G. Christensen (red.), *Psykologiske og pædagogiske metoder: Kvalitative og kvantitative forskningsmetoder i praksis*. Roskilde Universitetsforlag.

Regeringen (2018a): "Aftale mellem regeringen (Venstre, Liberal Alliance og Det Konservative Folkeparti) og Socialdemokratiet, Dansk Folkeparti og Socialistisk Folkeparti om: Initiativer på boligområdet, der modvirker parallelsamfund".

Regeringen (2018b): "Aftale mellem regeringen (Venstre, Liberal Alliance og Det Konservative Folkeparti) og Socialdemokratiet, Dansk Folkeparti og Socialistisk Folkeparti om: Initiativer på boligområdet, der modvirker parallelsamfund".

Regeringen (2018c): "Ét Danmark Uden Parallelsamfund. Ingen ghettoer i 2030".

Sandercock, Leonie (2000): "When Strangers Become Neighbours: Managing Cities of Difference". *Planning Theory & Practice* 1(1), s. 13-30.

Sandercock, Leonie & Giovanni Attili (2009): "Where Strangers Become Neighbours – Integrating Immigrants in Vancouver, Canada". Dordrecht: Springer.

Tersteeg, A. K. & F. M. Pinkster (2016): "Us up here and them down there": how design, management, and neighborhood facilities shape social distance in a mixed-tenure housing development". *Urban Affairs Review*, 52(5), s. 751-779.

Trafik-, Bygge- og Boligstyrelsen (2020): "Udsatte områder og ghettoområder". Link: <https://www.trafikstyrelsen.dk/da/Bolig/Udsatte-boligomr%C3%A5der/Udsatte-omr%C3%A5der-og-ghetto-omr%C3%A5der#> Besøgt: 23.04.2020.

Woodcraft, Saffron (2016). "Reconfiguring 'the social' in sustainability development: community, citizenship and innovation in new urban neighbourhoods". I: F. Murphy & P. McDonagh (red.), *Envisioning Sustainabilities: Towards an anthropology of sustainability*. Cambridge Scholars Publishing.

